

Klassivõitlus

AJAKIRI „KLASSIWOITLUS“

ilmub 1927. aastal üks kord kuus

ja toob peajasjalikult klassiwoitluse ja proletaarse rewolutsiooni kohta kirjatõõsi ja teateid, arutab ja selgitab poliitilisi päewaküsimusi Noukogude-Liidus ja kodanlusemail, eestkätt Eestis, kus kodanline hirmuwalitsus töolisteklassi awaliku sõna tsaariwalitsuse „sõjaseaduse“ abil weriselt maha on surunud.

„Klassiwoitluse“ tellimisehind 1927. aastaks on 2 rbl 40 kop., pooleks aastaks 1 rbl 20 kop. ja weerand aastaks 60 kop. Üksiku nri hind suuruse järele 25—50 kop.

Kõik seni ilmunud „Klassiwoitluse“ numbrid jaanuarist 1919 kuni tänapäewani on weel saada. „Klassiwoitluse“ sisu ei wanane. Üksigi „Klassiwoitluse“ nr ei tohi vähemalt ühesgi raamatukogus ega punases nurgas puududa, kuni nende tagawara weel pealadus jakub. Nr 1—72 on 12-numbriliste köidete kaupa saada, iga köite hind 2 rbl postiga. Kes vähemalt 3 köidet korraga tellib, saab köite 1 rbl 50 kop. eest. 1926. aastakäik (nr 73—78) maksab 1 rbl.

Talitus ja pealadu „Külwaja“ juures, Leeningraadis, Fontanka 53, kort. 9. Telefon 5-97-54. Postiaadress: Ленинград, Фонтанка 53, „Классивыйтлус“ (ehk „Кюльвая“).

ILMUS JUTTUDE, TEADUSTE JA PILTIDE AJAKIRI „ORAS“ № 3 (12)

S i s u:

Dante Sodini: Murtud, mitte painutatud (skulptuur).

Ain Rannaleet: Hällilaul.

Ain Rannaleet: Veli, lugulaul, G. ja K. joonistustega.

Eduard Hertlein: Mis meil Jeesusest teada on? K. *Winogradowi* joonistusega.

Mürgioja: Puudulik mast (mõttesalm).

M. Dobrokowski: Hõowelpingi taga (joonistus).

W. I. Leenini kirjad A. M. Gorkile.

E. Heidepark: Wangikambris (luuletus).

M. Dobrokowski joonistus.

Wsewolod Iwanow: Partisaanid, jutustus (lõpp).

Noukogude-Wenemaa kaart sisesõja ajal.

Paul Huber: Wiirastusline öö, jutustus pildiilustusega.

Aleksander Ossipow: Kunst kõigile, kõigile, kõigile.

Päewapilt: Raadio wabrikutöölise-klubis.

„Orase“ tellimise hind on nüüd postiga kätte saates: 6 nrt 3 rbl, 3 nrt 1 rbl 60 kop. ja üksik nr 55 kop.

Talitus „Külwaja“ kirjastuses, Leeningraadis, Fontanka 53. Telefon: 5-97-54. Postiaadress: Ленинград, Фонтанка 53, „Кюльвая“ (ehk „Opas“).

E. K. P. ajaloo-komisjoni ajakiri

„PROLETAARNE REWOLÜTSIOON EESTIS“

ilmub 4 korda aastas.

Järgmine (teine) nr ilmub jaanuaris 1927. aastal. — Sisu: Eesti punakaart.

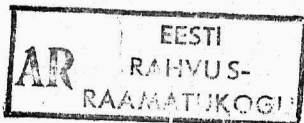
Ajakirja tellimise hind: aastas (4 nrt) 2 rbl 50 kop., 1/2 aastas (2 nrt) 1 rbl 25 kop., 1/4 aastas (1 nr) 65 kop.

Tellimisi wõetakse wastu 2. numbrist peale. 1. numbrit on weel ainult wähesel arwul järel. Kes täieliku kogu tahab saada, rutaku tellimisega. 1. nri hind eraldi 1 rbl.

Kawatsetakse peale 4 numbri aastas anda ajakirja lugejatele, kes tellimise-raha terwe aasta eest ära maksnud, ajaloo-komisjoni teisi wäljaandeid alandatud hinnaga. Ettewalmistusel on ja ilmub arwatawaste weebruaris kirjatõõ Saaremaa ülestõusu üle 1919. a.

Tellimise aadress: Ленинград, Комиссаровская 11, кв. 18, контора журна- нала „Пролетарская революция в Эстонии“:

E. K. P. ajaloo-komisjon.

Ar 926 P
Klassiwoitlus

ORGANISATSIOONILISED KÜSIMUSED JA ÜK(E)P WASTASRIND

Meile, leeninlastele, on proletariaadi-diktatuura alalhoidmise ja kindlustamise üheks tähtsamaks ja tarwillikumaks tingimiseks partei kindel ja kõikumata ühtsus. Kommunistid saavad proletariaadi wõidust niihästi meil kui kapitalistlistel maadel niimoodi aru, et töölisklassil peab oma raudne, distsiplineeritud, ideeliselt ühtne ja tugew partei olema, kes ta wõitluse eesotsas sammub ja teed näitab. Ilma tugewa kommunistlise parteita ei jõua proletariaat ühelgi maal kodanluse wõimu häwitada. Kui me Nõukogude Liidus, sel ainukesel proletariaadidiktatuura maal, tahame kodanlust lõpulikult wõita ja sotsialismuse üles ehitada, siis peab meil esiteks ainuke partei olema, s.o. ei tohi olla teisi parteisi meie riigis, ja teiseks ühtne partei oma ehituse poolest, see tähendab: parteis ei tohi olla iseseiswaid ja autonoomseid gruppesi, fraksioonisi, woolusi jne.

Kas ähwardab meid hädaoht, et parteisse wõiwad gruppud, fraksioonid tekkida, mis wiimati partei lõhenemisele wiivad? Ühendatud wastasinna blokk on tõenduseks, et niisugune hädaoht tõeste olemas on. Sm Lenin kirjutab artiklis „Kuidas tööliste inspektsiooni reorganiseerida“:

„Meie nõukogudewabariigi sotsiaalne kord on kahe klassi — tööliste ja talurahwa — koostöötamisele rajatud, mille juure praegu teatud tingimustel ka „nepmannisi“, s.o. kodanlust lastakse. Kui nende klasside wahel tõsised lahkuminekud tekiwad, siis on lõhenemine möödapääsemata; kuid meie riiklises korras ei ole tarwilisi põhjuseid niisuguseks lõhenemiseks, ja meie keskkomitee, kesk-kontrollkomisjoni kui ka kogu meie partei ülesanne seisab selles, et tähelepanelikult neid asjaolusid jälgida, mis lõhenemisele wõiwad wiia, ja neid kõrwaldada, sest meie wabariigi saatus oleneb lõpuks sellest, kas talurahwas ühes töölisklassiga läheb, temaga liitu alal hoiab, wõi läheb ta „nepmanniga“, s.o. uue kodanlusega, laseb ennast töölistest lahutada ja purustab ühenduse nendega.“

Lenin seab siin partei lõhenemise küsimuse ühendusesse tööliste ja talurahwa wahelise liidu lagunemisega. Aga see lagunemine sünnib ainult siis, kui me parteisse mitmesugused woolud tekiwad, kes igaüks omawiisi tööliste ja talurahwa liidu peale waatawad ja partei poliitikat püiawad wale teele wiia.

Lenini ülesseatud organisatsioonilised põhialused parteilises ehituses on ühtsele, distsiplineeritud ja ühest kesk-kohast juhita wale parteile rajatud. Lahkuminekud organiseerimiseküsimuses algasid partei põhikirja wastuwõtmisega. Lenini esitatud ja kongressil wastuwõetud põhikiri nõudis, et parteiliikmeks seda loetaks, kes programmi tunnistab, partei otsuste alla heidab ja ühes organisatsioonis tegewalt töötab. Wähemlase Martowi põhikirjaprojekt aga luges parteiliikmeks igaühete, kes partei programmi tunnistab ja parteid toetab, waatamata selle peale, kas ta partei organisatsioonis seisab wõi mitte. Wähemlased püüdsid selles küsimuses suured „demokraadid“ olla ja seletasid, et kui streikija tööline tahab ennast parteiliikmeks nimetada, siis ei too see peale kasu parteile midagi, kuigi ta partei liige ei ole. Seda sama õigust nõudsid nad haritlastele, kes parteid toetasid, kuid mõnesugustel põhjustel organisatsiooni tulla ei tahtnud. Selle vähemlaste „demokraatia“ lükkas Lenin kõige kindlamalt tagasi. Nüüd ei ole enam tarwis seletada, missugune tähtsus organisatsioonilisel küsimusel kogu partei arenemise peale oli, kui seda sel ajal mõned enamlasedgi küllalt ei hinnanud. Lenini partei oma kindla organisatsioonilise ehituse, distsipliina ja ideelise ühtsusega sai proletariaadi klassiwõitluse eelwäeks, paremaks wäeosaks klassidewahelises wõitluses, kuna vähemlased oma „demokraatiaga“ kodanluse toapoisteks muutusid.

Lenini organisatsioonilised põhimõtted said kõige ägedama kallaletungimise osaliseks. Wähemlased süüdistasid Leninit, et ta püiab teisitimõttelejatel suu sulguda, aparadi diktatuura sisse seada, partei bürokraatiisi kaswatada jne jne.

Need süüdistused sadasid kaela nii partei seest- kui ka väljastpoolt. Selle ägeda kallaletungimise kutsus esile kõigepealt see asjaolu, et Leenini organisatsiooniline parteiehitus igale üksikule parteiliikmele ja organisatsioonile kindla kohustuse peale pani. Kes parteisse astus, see ei võinud enam enesele „waba loomingut“ lubada, s.o. iseenese arwamist õigeks pidada, waid ta pidi oma arwamise kollektiivi arwamise alla painutama. Samuti pidi ka üksikorganisatsioon partei keskkoha otsustele alla heitma. Parteis hakkas enamuse otsustama ja vähemuse pidi enamuse otsustele alla heitma. See vähemuse allaheitmine enamusele, keskkohast parteilise töö juhtimine kutsus kõikuwate oluste waturääkimised esile. Partei keskkoha hakati „bürokratismuses“, hulkadest eemalejäämises jne süüdistama. Kuid 99-le 100 hulgast meie parteis on selge, et rewolutsiooniline wõitlus ilma tsentraliseeritud juhtimiseta ja distsipliinata üldse mõeldaw ei ole. Demokraatiline tsentralismuse distsipliin on aabitsatõde igale leeninistile. Leninism nõuab organisatsioonilistes küsimustes kõrwale kaldumata nende põhimõtete teostamist. Wõitlust nende põhimõtete wastu nimetab Lenin „Wene nihilismuseks“ ja „härrade anarhismuseks“, mis ainult wäljanaermist wäärt on. Aga need, kes ei taha partei otsustele alla heita, kes omale „selgroogu“ kaswatawad, oma isiklise arwamise partei otsustest tähtsamaks peawad, ehitawad sagedaste oma wastasrindluse isiklisele pinnale. Wähemlased nimetasid Leeninit diktaatoriks, kes teiste arwamisi ei salli, kes oma ümber ainult neid kannatab, kes waturääkimata ta sõna kuulawad. „Nähtawaste on selge“, kirjutas Lenin artiklis „Samm edasi...“, „et kisa kuulsast bürokratismusest on keskkoha isiklise koosseisuga rahulolematuse lihtne warjukate, wiigileht... Sina oled bürookraat sellepärast, et kongressi poolt oled walitud ja minu soowidega nõus pole; sa oled wormalist sellepärast, et sa kongressi wormaalsetele otsustele toetad, aga mitte minu nõusolemisele; sa töötad mehaaniliselt, sest et partei kongressi „mehaanilise“ enamuse warju poed ja minu soowi koopteerimises (partei keskkomiteesse kutsumises) arwesse ei wõta;

sa oled isewalitseja sellepärast, et sa ei taha wõimu wana soojakamba käest ära anda.“

Niisuguste kallaletungimiste osaliseks sai enamlastepartei, kelle organisatsiooniline ehitus ei wõinud rewolutsioonilistele kehkenpükstele meeldida, kellele leeninistlise partei organisatsiooniline distsipliin kibe tundus nagu kassile sinep. Wähemlaste ja Trotski wõitlus enamlastepartei wastu enne rewolutsiooni oli kõigepealt wõitlus selle organisatsioonilise ehituse wastu, mis neile ei lubanud „wabalt“ oma kawatsusi ja proletariaadi wõitlusele kahjulikkusi ideesi partei nimel jutlustada. Lenin nimetas parteid proletariaadi klassilise ühenduse kõrgemaks wormiks. Partei, kui töölisklassi paremine organiseeritud wäesalk, ei wõinud seda lubada, et tööliisteridasid kahjulikkude ja wõõraste ideedega lõhutada. Selle wastu kindlustas partei ennast raudse distsipliinaga. „Enne“, kirjutab Lenin pärast II kongressi, „ei olnud meie partei wormiliselt organiseeritud terwik, waid ainult üksikute grupete kogu, ja sellepärast ei wõinud nende grupete wahel peale idealise mõjuawalduse muud wahekorda olla. Nüüd oleme organiseeritud parteiks muutunud, ja see tähendab wõimu loomist, ideede autoriteedi ümbermuutmist wõimu autoriteediks, alamalseiswate organisatsioonide allaheitmist kõrgematele parteiorganidele.“

Lenin waidleb siin vähemlastega, kes pärast kongressi, kui partei põhikiri wastu wõeti, Leeninit selles süüdistasid, et ta enne teisiti partei peale waatas, nüüd aga, kus ta enamuse sai, grupetewahelisest ideelisest mõjuawaldusest lahti ütles ja wastaseid püiab organisatsiooniliselt maha suruda. Kuid see „ideede autoriteedi ümbermuutmise wõimu autoriteediks“ pani aluse leeninistlise partei organiseerimisele. Wähemlased ja teised wastasrindlased sellest aru ei saanud, nende organisatsiooniline põhimõte seisis selles, et igaüks peab wabalt wõima oma arwamisi awaldada, ja parteis ei tohi mingit „surwet“ olla ühe arwamise mahasurumiseks ja teise õigustamiseks. Kui partei Bernsteiniteooria wastu wõitlust algas, siis nägi Lenin juba seda ette, et wõitlus juust partei organisat-

siooniliste küsimuste ümber terawaks muutub. II kongressil kõneles „Bundi“ (Juudi sots.-dem. organisatsiooni) esitaja: „Leenini põhikirja kawa on läbi imunud soowiga keskkohale piiramata wõimu anda, piiramata woli kõigele sellele wahelisele segada, mida üksik organisatsioon teeb... Organisatsioonid ei wõi elada, kui neile ainult õigus jäetakse nurisemata kõige sellega nõus olla, mida kõrgemalseisew organisatsioon käsib.“ Londoni kongressil 1907. a. seletas tuntud wähemlane Liber, siseparteilise wõitluse põhjuseid arutades, et II kongressist alates parteis kannatamata raske parteiline surwe walitseb. „Enamus püiab teist woolu kõigi abinõudega mehaaniliselt maha suruda ja häwitada. Nii wõitleb parteis alaliselt kaks woolu: üks walitsuse, teine wastasrinna wool.“

Distsipliin, tsentralisatsioon, ideeline ühtsus kujutati wastaste poolt siseparteilise elu sulgumiseks, organisatsioonide iseseiswuse häwitamiseks, isewalitsuseliseks korraks parteis. Kui me nüüd wiimaste aastate ajajärku pöörame, siis näeme, et wastasrinna grupped ja rühmad partei wastu nüüd samasuguste süüdistustega wälja tulewad. Kõige armsamaks ja kõige tuntawamaks süüdistuseks iga wastasrindlase suus on aparadi surwe: keskkomitee ei andwat kellelegi wõimalust oma mõtteid awaldada, sulguwat teisitimõttelejatel suu, saatwat neid wälja jne jne. Neid süüdistusi tõsteti „töölisteopositsiooni“, trotskistide jne poolt partei wastu juba Leenini ajal. Wastasrinna ühendatud blokk 1926. a. ühendas kõik need süüdistused ja pani nad keskkomiteele ette:

Esimine grupe süüdistusi: „Partei ideeline elu on lämmatatud. Suuri tähtsaid küsimusi ei otsusta mitte kogu partei, waid aparaat.“

Teine grupe: Siseparteiline surwe jõuab praegu oma arenemise kõrgemale punktile.

Kolmas: Siseparteiliste fraktsioonide ja grupete asutamise põhjus seisab bürokraatlisel surwes, mida keskkomitee edendab.

Neljäs: Nõukoguderik ei ole kaugetigi proletaarne.

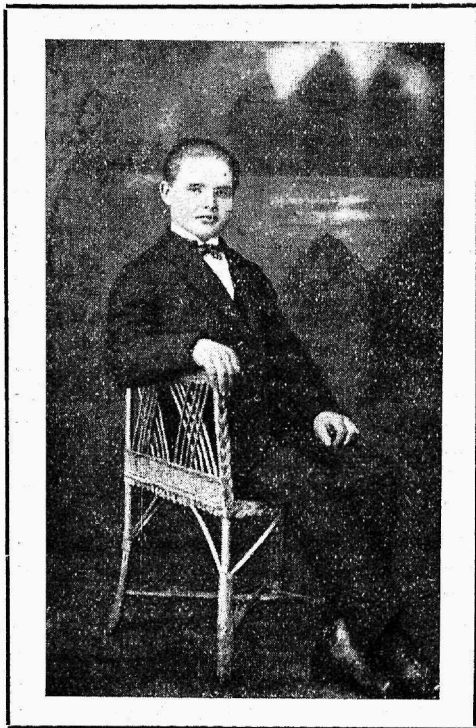
Juba lihtne wõrdlus ja nende süüdistuste kõrwutiseadmine endiste wähem-

laste ja trotskistide süüdistustega enne rewolutsiooni ütleb selgeste, et uue wastasrinna bloki platform 1926. a. on juba kord partei poolt hukka mõistetud waadete uus wäljaanne. Partei nimetas neid waateid juba siis wäikekodanlisteks waadeteks, mis aeg-ajalt wäliste mõjude põhjal meie partei ridadesse ilmuwad. Wäikekodanliste oluste mõju ei ole wähenenud, waid silmapilkudel, kui proletaarne rewolutsioon ja meie sotsialistline ehitustöö raskuste ees seisab, tungib see mõju sügawale parteiridadesse, ja 1926. aastal said wäikekodanlik sotsiaaldemokraatlise mõju wäljendajateks s. Sinowjew, Trotski ja Kamenew. Ja kuhu nad oma rahulolematuse kihwtinoolled juhtisid? Partei organisatsioonilise ehituse wastu. Sinowjew nõudis XIV kongressil, et partei uue opositsiooni kohta „organisatsioonilisi järeldusi“ ei teeks. See oli fraktsioonide legaliseerimise nõudmine ja Leenini organisatsioonilise põhimõtte kõrwaleheitmine. Uus opositsioon alustas kõige ägedamat wõitlust keskkomitee wastu ja süüdistas teda samades pattudes, mida wähemlased lugemata kordasi on ette toonud ja edasigi toowad: aparadi surwes, bürokraatismuses, demokraatia puuduses, teisitimõttelejate tagakiusamises jne. Uus wastasrind tegi seda mitukorda inetumalt kui seda oleks julenud teha ükski teine, kes sotsialisti ja pealegi kommunisti nime kannab.

Partei X kongressil nõudis Leenin fraktsioonäärde wastu kõige waljemate abinõude tarwituselewõtmist; Leenini ettepanekul wõttis kongress otsuse wastu, et keskkomiteel õigus on keskkomitee liiget parteist wälja heita, kui see sihilikult partei wastu fraktsioonist jatkab. „Kes osaltgi proletaarse partei raudset distsipliina nõrgestab, see aitab tegelikult kodanlust wõitluses proletariaadi wastu.“ Leenin ei lubanud partei üksusega mängida.

Missugused olid ühendatud wastasrinna suuremad organisatsioonilised wead?

Ühtse partei eitamine, wõitlus partei tsentraliseeritud juhtimise wastu, fraktsiooni wastuseadmine parteile. Wastasrinna juhid laimasid sõnu walimata parteid ja selle juhtiwat keskk kohta — kesk-

Karl Ruusamägi

25 a. wana, hüppas kaitsepolitsei aknast 3-da korralt alla, kusjuures tal mõlema käe ja teise jala luu murduksid. Hambad olid kaitsepolitsei nuhkide poolt juba enne puruks peksetud. Nägijate poolt tõendatakse, et tal ihu üleni sinijäts peksetud. Alla kukkudes jäi ta veel elama ja viidi Tornimäele, kus ta viieteinutilise waewlemise järele suri.

komiteed. Need wastasrinna poliitilised ja organisatsioonilised wead on otsekohesed järeldused ta põhieksitusest meie rewolutsiooni iseloomu ja väljawaadete küsimuses. „Põhiküsimus“, küneles s. Staalin XV parteikonwerentsil, „mis parteid wastasrinnast lahutab, on küsimus, kas meie maal on sotsialismuse wõit wõimalik, wõi, mis sedasama tähendab, missugune iseloom ja missugused väljawaated on meie rewolutsioonil.“ Wastasrinna arwates ei ole meil sotsialismuse wõit wõimalik. Sellele waatele ehitab wastasrind kõik oma teooria ja praktika. Staalin näitas selle peale XV parteikonwerentsil järgmiselt:

„Wastasrinna poliitilistest ja organisatsioonilistest wigadest kõneldes pean ma silmas niisuguseid küsimusi, nagu proletariaadi juhtiw seisukoht majandus-

lises ehituses, industrialiseerimise küsimus, partei aparaat, „surwe“ parteis jne.

Partei läheb sellest välja, et ta oma poliitikas üleüldse, majanduspoliitikas eriti, ei wõi põllumajandust suurtööstusest lahutada, et selle kahe majanduse peaharu arenemine peab nende kokkukõlastamise poole minema, nende ühendamise sihis sotsialistlikes majanduses.

Sellest tuleb meie maa industrialiseerimise sotsialistline meetod järelandmata töörahwahulkade ainelise seisukorra parandamise kaudu, sealjuures ka talurahwa põhikihi kui industrialiseerimise põhialuse seisukorra parandamine... Wastasrinna blokk seab ümberpöördult suurtööstuse põllumajanduse wastu ja libiseb tööstuse põllumajandusest lahtikiskumise teele. Ta ei saa aru ja ei tunnista, et tööstust ei saa edasi wiia, kui põllumajanduse huwisid silmas ei peeta, kui neid jämedalt rikutakse. Ta ei saa aru, et kui tööstus majanduse juhtiwaks kohaks on, siis põllumajandus omakorda see alus on, mille põhjal meil tööstus wõib edeneda. Sellest tuleb talumajapidamise kui „asumaa“ peale waatamine, mida proletaarne riik wõiwat „kurnata“ (Preobraschenski). Sellest tuleb kartus hea wiljaaasta eest (Trotski), mis meie majanduse laotawaks jõuks wõiwat muutuda. Siit tuleb ka see omapärane wastasrinna poliitika, mis tööstuse ja põllumajanduse wastuolude terawnemisele on sihitud.“

Wastasrinna organisatsioonilised wead kaswasid välja ta leeninismusewastastest seisukohtadest. Wastasrind lahkus leeninismusest, püüdis leeninismuse asemele parteisse trotskismust tuua ja loomulikult ei wõinud teda sellepärast leeninistilised organiseerimisetöö põhimõtted rahuldada, need olid talle „kitsad“, need „sulgusid“ tal suu jne. Kui nüüd wastasrind parteile teatas, et ta oma organisatsioonilistest wigadest lahti ütleb, et ta oma organisatsioonilisi wigu tunnustab, kuid „kindlaks jääb põhimõtteliste seisukohtadele“, siis on see wariseerlik jutt. Parteil ei ole põhjust seda juttu uskuda, sest partei on Leninini juhatusel raske wõitluse wastasrinnaga läbi teinud ja sellest wõitlusest õppinud, et waled organisatsioonilised küsimused on weel walelikumate, proletariaadi wõitlusele wõõ-

raste põhimõtete wili. Sellepärast ei wõi wastasrinna organisatsiooniliste wigade ülestunnistamist mitte tõsiselt wõtta; wastasrind oli sunnitud seda tegema, sest et ta parteihulkade poolt wastu seina suruti. Partei peab wastasrinnalt ta põhimõteteliste wigadetunnistamist, nendest lahtiütlemist nõudma, ja ta teeb seda.

Wastasrind süüdistab parteid teisiti-mõtlejate suu sulgumises ja siseparteilise demokraatia moonutamises. Wastasrind ei saa siseparteilisest demokraatiast aru. Ta arwab et siseparteiline demokraatia fraktsioonide wabadust parteis tähendab wõi peab tähendama, mille peale toetades igaüks wõib teha mida tahab ja kuidas ta seda tahab. See ei ole siseparteiline demokraatia. Partei koosolekutel ei ole kusagil keelatud waeluse all olewate küsimuste üle mõtteid wahetada. See mõtetewahetus, arwustus on just kommunistlise partei alus. Kuid opositsioon püiab siseparteilist demokraatiat wäänata. Kui waelusel olew

küsimus parteis on läbi arutatud, kui selle kohta partei konwerents ehk kongress on oma otsuse teinud, siis on see parteile juba seadus ja seda tuleb elusse wiia. Wastasrind aga ei taha niisugust demokraatiat, waid tahab kuni wiimase päewani edasi waielda: alati üks waelus waeluse all olewate küsimuste üle. See on partei klubiks muutmine. Enamlastele on partei „proletariaadi eelwägi“. Ta jõud seisab selles, et ta paremad inimesed kõigist proletariaadi hulgalistest organisatsioonidest oma ridadesse tõmbab. Ta tähtsus seisab selles, et ta kõigi hulgaliste töörahworganisatsioonide tööd ühendab ja nende tegewust kindla eesmärgi, proletariaadi wabastamise poole juhib.“ Et proletariaati ühendada ja juhtida, selleks ongi waja raudse distsipliiniga ühist ja ühtsat parteid ühise keskkoha kätte koondatud juhtimisega. Niisuguse partei lõi Lenin, selle partei organisatsioonilisi põhialuseid peame igasuguste kallaletungimiste wastu kaitsma.

O. R.

EESTI KODANLUS TÜRIB FASSHISTLISELE DIKTATUURALE

Eesti kodanlus on demokraatlise riigikorra juba ammu pankrotiks kuulutanud ja aastate wiisi pikkisilmi seda õnnist päewa oodanud, mil demokraatiale ka wormiliselt hundipassi anda ja riigipööret toime panna. Muidugi fasshistlist riigipööret, mis üks uuematest arstirohtudest kapitalismuse wanaduse-nõrkuse wastu peab olema.

Fasshistlisest diktatuurast on Eesti kodanlus juba aastate wiisi magusat und näinud. Päts, Soots, Einbund ja nende kamp on enam kui ükskord „hoogu wõtnud“ „ropsu“ teha. Teha fasshistiline riigipööre Mussolini eeskujul, wähe-malt tasku-wäljaandeski, ja peksta wõimu juurest eemale see tööerakondlastest ja sotsidest kisategijate koor, kes Eesti wäikseid fasshistisi ei lase rahulikult Harju panga taolisi pankrotiärisid teha. Mis olid „Kaja“ üleskutsed põllumeestekogude püssi- ja pussimeestele 1924. a. sügisel, kui „wõistleja“ Reinkubjas trellide taha oli pistetud ja kodanlus 1. detsembrist

„õhust nuusutas“, — muudkui märguandmised walmisolekuks? Ja wõib olla teeb ajalugu kord awalikuks, mitu „pööre“ tähtpäewa põllumeestekogude peastaap wiimase paari aasta jooksul kindlaks on määranud.

Kuid „ropsu“ ei ole siisgi seni tulnud. Tähtpäewad on lastud mööda minna.

Miks siis?

Kõigepealt juba sellepärast, et Pätsi ja Mussolini ning Sootsa ja Pilsudski wahel ikkagi „pisikene“ wahe on. Eesti pastlaparunite pealikut ei saa ikkagi Mussoliniga wõrrelda, niisama nagu kannustekõlistaja Eesti sõjaministeeriumist Pilsudski kõrwal ainult karjapoisi möödu wälja annab. See esiteks. Aga teiseks ei „klapi“ ka olukord. Eesti ei asu mitte Wahemere kaldal nagu Itaalia, waid Peipse järwe ja Balti mere wahel, kust wäga ja wäga ligidalt punane piirijoon mööda läheb. Näidaku Eesti kodanlus end suurustamise tuhinas kui julgena tahes, aga juba see asjaolu paneb teda

wõbisema. Seda ettewaatlikum on ta niisuguse „põhjaliku ümberkorraldamise“ läbiwiimisel, nagu seda on fasshistline riigipööre, mis kergeste kiwi weerema wõib panna, mis riigipöörajaid endid oma alla wõib matta. Sest Eesti töolisteklassil on nii mõnedgi wõitlusewilumused selja taga, ja punase piirjoone läheduses wõivad need wõitlusewilumused Eesti kodanlusele wäga hädaohtlikkudeks saada. Kodanlus ei ole sugugi kindel, et libedalt läbi wiia mõeldud riigipööre klassisõja heitluseks ei kujune, kusjuures keegi ei kindlusta, et kodanlus sellest heitlusest terve nahaga wälja tuleb. Ja kolmandaks, Itaalia ja Poola fasshismus leidis oma peatoetusejõu kitsikusest wäljapääsu otsiwa sõjaka wäikekodanluse hulgast. Aga Eestis ei ole asi teps nii. Kui tööerakonna ja asunikkuude ninamehed fasshistliste pöörajatega kaasa lähewad ja sotside liidrid paremal juhtumisel „erapooletuks“ jääwad, siis ei tähenda see seda, et nendega kaasa läheks wõi erapooletuks jääks tööline sotside parteist, määratu enamus näljapalga otsas istuwatest ametnikkudest, kehwad sõdurid ja ohwitserid, keskmised ja kehwemad maapidajad, rääkimata linna- kui ka maatöolistest. Fasshismus ei leiaks siit mingit toetust, küll aga tugewat wastupanekut. Eesti töötawad hulgad ei ole peale kõiki seni olnud kibedaid õpetundisi igatahes nii lapsikud, et nad usuwad, et Pätsid, Sootsad ja Einbundid fasshistliste diktaatorite ameti-kuues Saulustest Paulusteks muutuksid.

Nende ja terve rea teiste asjaolude mõjul ongi Eesti fasshistid nii mitugi sõjariistus wäljaastumise tähtpäewa kõheldes mööda minna lasknud.

Aga ega nende kamp sellepärast lootuseid maha ei ole matnud. Ühenduses majanduslise seisukorra pealiskaudse kindlunemisega, mida praegu Eestis märgata wõib ja mis muidugi ainult ajutine, osaline ja õige abras on, on selle kamba lootused uueste tõusnud. Teataw majandusline „stabiilsus“ (margakursi stabiilsus, aktiivne kaubabilans wiimasel aastal, eelarwe tasakaalu wiimine); kodanliste rühmade ja grupe-keste koondumine ühiseks tagurliseks walitsuseks; fasshismuse löögijõu, kaitseliidu suurendamine; tööliste organisat-

Eduard Ummermann
I bataljonist IV rühma ülem.

Sündis 1895. a. 24. weebr. Tja töötas „Gestima“ nahawabrikus. Algtööli haridus. Lufus-sepp. Oppis Krullis, kus juba 15-aastaselt õppima hakkas. Wõttis aja 1. detf. ülestõusust Lendil rühmaülemana. Oli Stroomi metsast finni wõetud, sealt saanud ära joosta, aga Siiski wabriku juures 2. detf. uueste finni wõetud. Maha lasti 5. detf. Teade mahalastmise üle koju wanematele toodi 7. detf. 2 kuud peale mahalastmist käibud weel teda todu taga otsimas.

sioonide purustamine, — on tagurlose wäljawaateid „riigikorra muutmiseks“ natukene „parandanud“.

Ja ta tõttab seda seisukorda kohe kasutama. Ja nähtawaste tahetakse seda esialgu õige omapäraselt teha. Sõjariistus wäljaastumine on (wähemalt esialgu) kõrwale jäetud ja Päts tahab fasshistlist diktaatori Greeka puuhobuse õõnsas kõhus Toompeale sõidutada. Selleks puuhobuseks peab olema „põhiseaduse parandamine“, mida see kamp läbi tahab wiia.

„Põhiseaduse parandamine!“

See on olnud juba aastaid kodanluse päästenõõri alguseks ja lõpuks. Praegune põhiseadus olewat kogu kurja juur,

Olewat põhjuseks, miks Eestis ei ole kindlat walitsust, miks on pikad walitsusekriisid, miks on majandusline ja poliitiline pankrott ja mädanemine. Praegune põhiseadus wiivat Eesti hukatusesele. Waja ainult „põhiseadust parandada“, siis on kõik korras!

Niisuguseid tarkuseid korutab kodanlus nüüd unes ja ilmsi.

Ja „põhiseaduse parandajaid“ on nüüd mitmesuguseid. Kohe peale 3. riigikogu walimiste tagajärgede selgimist jooksis tööerakond oma „parandusega“ turule. See wesisem ettepanek oli muidugi pinnaloomiseks, millele pärast kangemakraadilised pidid järgnema. Ja järgnesidgi.

Peale selle kui Teemant oli kokku seadnud ühe tagurlisema walitsuse, mis ulatas Balti parunitest kuni ristirüütlistest asunikudeni, ja omale riigikogus enamuse kindlustanud, algas tagurlus ühist häälitsemist:

„Tööerakonna põhiseaduse parandamise ettepanek on poolik. Waja ei ole üksi latwu kärpida, waid ka haiged juured wälja tömmata. Põhiseadus peab saama põhjalikult parandatud.“

Ja peale selle kui pind „uee põhiseaduse ilmaletoomiseks küllalt kuumaks oli kütetud, esitas tagurlaste kamp septembri lõpul „parandatud põhiseaduse“ riigikogule „wastuwõtmiseks“.

Mida siis „parandatud“ põhiseadusega kätte tahetakse saada? Anname sõna sots. „Ühendusele“, kes oma pere-meeste meeoleolu hästi tunneb ja selle kohta ettewaatlikult kirjutab:

„Mida tahawad põhiseaduse muutjad? Nagu nende poolt esitatud eelnõust järeldada wõib, ei ole siin tegemist ainult presidendi ameti ellukutsumisega, waid sõjakäik juhatakse Eesti demokraatliku korra wastu üldse. (Minu harwendus. L. L.) Selles mõttes on põllumeestekogude rühma tegelased omamoodi wäga järjekindlad: nende poolt esitatud eelnõu ei olegi tõeliselt põhiseaduse muutmise eelnõu, waid hoopis uee põhiseaduse projekt täies ulatuses.“

Selgelt ja arusaadawalt. Maha igasugused demokraatlikud hilbud. Prunt suu ette riigikogu lobale. Walitsus etendagu ainult sulase osa. Kõik wõim presidendi (loe: fasshistlise diktaatori!) kätte. Niisugune on tagurlise kildkonna

plaan, mis ei ole „uee põhiseaduse projekt täies ulatuses“, nagu sots. poolikult räägib, waid mis on tagurlise riigikorra projekt täies ulatuses.

Selle põhiseaduse projekti järele kaawatsetud president on just kui Pilsudski suust maha kukkunud. Ega siis „Päewaleht“ (üks uee põhiseaduse waimline isa) uut Poola põhiseadust muidu kiida:

„Kahtlemata on Poola uus põhiseadus (mille Pilsudski maksma pani) parem kui wana oli.“ Kuna põhiseaduse sisseandjad omakorda omas seletuskirjas alatasa „presidendi wõimu laiendamist Poolamaal“ armastawad meeletada.

Tegelikult on president „parandatud põhiseaduse“ järele kogu wõimu algus ja ots. Ta wõib parlamendiga (riigikoguga) teha, mis heaks arwab. „Wõib riigikogu laiali saata, kui näeb (?), et riigikogu tegewus rahwaenamuse (mõistagi missuguse „rahwa“!) soowidele ei wasta ehk riigikogu mõne seaduse wasta wõtab, mida rahwaenamuse ei poolda.“ Oma tegewuses ei kanna president kellegi ega millegi ees poliitilist wastutust. President on ka sõjawägede juht, tema käes on riigikontrolli amet jne jne. Ühe sõnaga, sada ametit, nagu ühel korralikul diktaatoril kunagi. Mussolinil on ju ka üheksa ametit: diktaator, peaminister, wälisminister, Rooma linna politsei-ülem jne. Fasshismuse tasku-wäljaanne Eestis ei wõi ju ometigi teise wormi järele küpsetatud olla.

Riigikogu walimise-seadust muudetakse niiviisi, et see walitsewale tagurlusele täielise enamuse kindlustab. Sõjawäelt ja alla 23 aasta wanustelt kodanikkudelt wõetakse walimiseõigus ära. Noored walijad on harilikult kõige rewolutsioonilise element, seega tagurlusele kõige kardetawam ja sellepärast tahetaksegi just nende suu sulguda.

Riigikogu liigete arwu wähendatakse, mis peab töörahwa esitajate pääsemise riigikogusse weelgi kitsamaks tegema kui seni.

Mis on siis see kõik kokku muud kui fasshistlise diktatuura maksma panemine?! See on ju seesama, kuhu Mussolini ja Pilsudski jõudsid: tagurlise wõimu walitsuseni. Mussolini ja Pilsudski jõudsid sinna sõjariistus riigipööre

teel. Eesti kodanlus tahab esialgu sinna jõuda riigikogu tagurlise enamuse kasutamise kaudu. Aga ärgu sellepärast arwatagu, et Eesti fasshismus jätkaks sõjariistad tarwitusele wõtmata, kui kiwi kord juba weerema pandud ja olukord nende tarwituselewõtmist nõuab. Milleks kaitseliit muidu manööwerdab ja milleks tema kindlustamiseks nii palju raha loobitakse?

Milleks on kodanlusel waja tagurlist wõimuwalitsust? Muidugi ei usu ta, et tagurline wõimuwalitsus kurnajate wõimu kes teab kui kauaks kindlustaks. Kodanlusel on waja tagurlist wõimuwalitsust ainult selleks, et luua paremaid wõimalusi rõõwimiseks. Tal ei ole muud eesmärki kui üks: waja wõtta, mis weel wõtta on. Waja rahwahulgad lõpuni paljaks koorida. Waja warastada ja riisuda kust saab ja mis näppu hakkab.

Ühtlasi loodab kodanlus, et tagurline wõimuwalitsus ta jalgealust natukene kauemaks kindlustab. Küllalt on maha nõititud, küllalt on wõlla tõmmatud ja kägistatud. Kuid rahwahulkade meeleolu kaldub ikka rohkem pahemale poole, nagu wiimased riigikoguwalimised näitasid. Waja wõimu kindlustamiseks weel kangemat rohtu. Weel werisemat terrori.

Seda ootab kodanlus presidendi wõimuwalitsusest ja sellepärast sisaldab algatatud „põhiseaduse parandamine“ töötawatele rahwahulkadele suurt hädaohtu. „Põhiseaduse parandamine“ — see on tee fasshistlisele diktatuurale. „Põhi-

seaduse parandamise“ taga peituvad töörahwale uued wõllad ja weel kibedam nälg.

Sotsid etendawad selles põhiseaduse parandamise jandis, nagu ikka, kelmi osa. Kuulake ainult, kuidas sots fasshistide wastu wõitleb. Sotsid ei kutsu töörahwast walwele ja wastupaneku korraldamisele, waid nad „wõitlewad“ „põhiseaduse parandajate“ wastu ainult sellega, et oma juristid ia nurgaadwokaadid uurima panewad, kas Pätsi põhiseadus ka kõigi „elementaarsete worminõuete“ järele kokku on seatud. Pika puurimise järele on sotside adwokaadid leidnudgi, et „worminõueteid“ ei ole tõepoolest täidetud ja sotsid kilkawad põhiseaduse projekti wastu ainult nende worminõuete seisukohalt. Mitte rohkem! Sotsi wiisakus on ju enam kui arusaadaw ja inimlik. Sots loodab, et president-diktaatori laualt ka midagi nende nina alla kukub, niisama nagu Poola sotsid Pilsudskilt ja Bulgaaria sotsid Zankowilt raasuke si ootawad.

Töörahwast hoiatada ja teda wastupanekule korraldada jääb kommunistilise partei ülesandeks. See ei tähenda muidugi, et kommunistid hakkaksid demokraatia kaitserüütliteks. Selle ülesande jätame wiripillile - sotsile Johansonile. Kommunistilise partei ülesandeks on kodanluse iga pealetungimise wastu wõidelda, mis töörahwa seisukorda weelgi halwemaks teeb, ilma et ta sellejuures oma lõpueesmärkisi silmapilguksgi silmist kaotaks.

L. Loring

1. detsembri hommikul Balti waksali juures

MÄLESTUSED 1. DETSEMBRIST 1924

Enam kui korra on toimetuselt nõutud materjalide (kirjelduste jne) awaldamist, kus 1. dets. sõjariistus ülestõusu käsitatakse. Arusaadawalt ei saa selles asjas wähegi täielikult soowidele wastu tulla. Lähemalt sellest kirjutada, kuidas õieti 1. dets. ülestõus sündis, ei luba weel poliitiline silmapilk. Kirjeldamata peab jääma terve rida huwitawamaidgi asju, mis wõitlusekäigus ette tulid.

Ometi awaldame siin mõned osawõtjate mälestused, ehk õigem — mõned wäljawõtted neist mälestustest, et meie lugejate soowidele osaltgi wastu tulla. Mälestuste kirjutajad wabandagu meid, et nende kirjeldustest mõndagi wälja pidime jätma, mis kuidagi „demokraatlistele“ nuhkidele ja nende peremeestele wõitluses meie partei wastu kasulik oleks wõinud olla.

I. Kahe naiseltsilise jutustus 1. detsembrist

29. nowembril kohtasime teatawat seltsilist. Temaga kaasas oli weel kaks meile tundmata seltsilist. Meie saatsime nemad kõik s. X juure. Sealsamas tegi s. N. meile ettepaneku, ise ilmuda ja juhatust anda mitmele teisele s-le s. Z. korterisse ilmumiseks. Kogusime sinna õhtul ja öösel wastu 1. dets. paarikaupa, äärmise ettewaatusega. Kella 10-ks olid juba kõik hohal. Leidsime mitu seltsilist eest, kes pakkimisega ametis olid ja sealt warsti lahkusid. Hommiku kella 3 ajal tuli üks s. tagasi ja tõi hulga punaseid märkisi ja lippusi kaasa, millega meie kõik endid warustasime. Meie ülesandeks oli teatawal kohal tööliste teada anda, et töörahwa wäesalgad wõimuwõtmiseks öösi on üles tõusnud ja kõigi proletaarlaste kohus on neile wõitluspaikadele appi rutata. Kui meie selle ülesandega walmis olime saanud, ruttasime ise ka kesklinna. Linnas kostsiwad siit ja sealt üksikud püssipaugud. Uulitsal liikuw rahwas oli ärewuses, räägiti et öösi olla rewolutsioon lahti puhkenud. Esimese surnukeha leidsime Balti waksali esiselt. Meie pidasime teda esialgu haawatuks

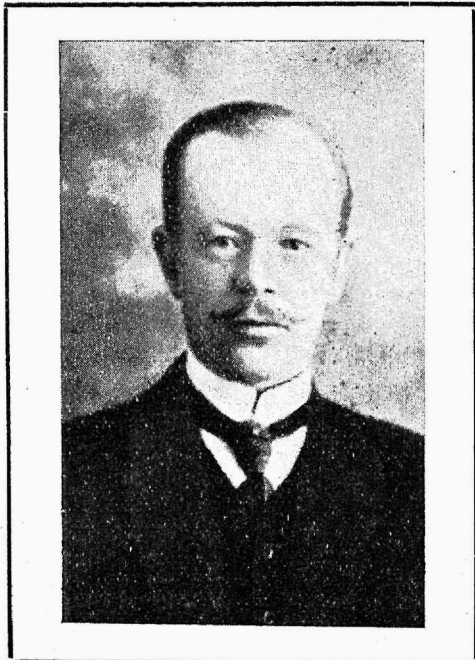
ja tahtsime tema haawa kinni siduma hakata. Seal seletasid aga s-d meile, et see surnukeha kurnajate ministri Kargu oma on. Natukene maad temast eemal lamas tundmata mehe surnukeha; nägime kuidas nuhkmannid ta taskusi rewideerisid. Olime ka pealtnägijateks, kuidas ratsapolitse'i reserw kokkukogunud rahwast nuutidega laiali peksis, ja — kadusime rahwa sekka. Peale selle kuulsime ainult, kuidas üks asutus teise järele walgete kätte tagasi langes.

II. Lahing Kaarli kiriku surnuaia ümbruskonnas

... Mitme teejuhi kaudu jõudsin wiimaks oma päriskorterisse, kuhu kuni 1. detsembrini jäin. Minu kaastõuliseks oli üks seltsiline määratud. Meie ülesandeks oli tutwuneda positsioonidega komendantuura, tankide garaasi ja õpemeeskonna kasarmu ümbruses. Selle ülesande täitsin, tutwunedes selle koha wiimastegi peensustega.

Õhtul wastu 1. dets. oli sellesse korterisse, kus mina elasin, koosolek määratud. Mind nimetati korteri kommandandiks. Kokkutulnute meeoleolu oli hea, aga pikkamööda wõis mõne s. juures ärewuse kaswamist märgata. Selle nähtuse põhjuseks oli arwamine, et sõduritest koosolijad vähemalt paar tundi enne wäljaastumist juba kasarmus peaksid olema, et seal tarwilisi ettewalmistusi teha ja sõjariistu kõrwaldada. Peaaegu kõik neist arwasid, et wäljaastumine liig hilja enne hommikust tõusu oli määratud. Mul läks siiski korda neid rahustada. Nägin kuidas mehed mulle kindlamine ümber kogusid ja kannatlik-ärewalt käsku ootasid. Nad tegid siiski mulle ettepaneku, et ma paar meest nendest ennemalt ära la-seksin eeltöödeks kasarmu. Üks neist kawatses kõik sidemed linnaga ära rikkuda, muuseas raadio-osakonna. Ma ei wõinud muidugi seda lubada, ise-äraniis kui weel seda arwesse wõtta, et selle ettepaneku tegija mitte kõige usaldawam ei olnud.

Kella 5 ajal sain käsu wälja astuda. Wäljaastumine pidi sündima punkt kell

Georg Eskufon

Georg Jaani p. Eskufon sündis 6. detf. 1880 Võrnu maal. Hange walla mõisa moonaka pojana. Uus 1908. a. maalt linna elama ühes isa ja emaga. Abielus 1913. a. Marie Toomveliga. Lõpliste ametiühisusesse astus 1917. a. Eesti. Kom. Parteis 1920. aastast. Tallinna korteriühisuse juhatuses 1923. aastast. Oli Tallinna linna ühise wäerinna linnawolinik 1924. aastal. Wangistati 7. detsembril, piinati kaitsepolitseis 6 päewa ja löödi maha 13. detsembril 1924.

5.15 min. hommikul. Minu ülesandeks oli kõigepealt ära wõtta komendantuur. Jõudusi oli mul vähe. Tungisime ette- waatlikult ruumidesse ja wangistasime wahisõduri, kellele ette panin kohe meie poole tulla. Telefonisidemed linnaga katkestasime kergeste. Sinna- maale läks kõik hästi. Nüüd panime kaks seltsilist wahti pidama ja hakkasin teistega tubasid ära wõtma. Selgis, et peale sõdurite seal olid: üks adjutant, kordapidaw ohwitser, kordapidaw amet- nik ja weel kolm ohwitseri ühes lõbu- daamedega. Meie talitasime ette- waatlikult. Korrapidaja ohwitser oli wist maganud, aga wangistatud sõduri kisa peale üles tõusnud. Meie sisseastumisel seadis ta end parajaste korda. Meie kamandu peale: „Käed üles!“ kobab ta laskeriista järel. Uus käsk; ei kuula.

Tuli karmilt talitada. Edasi — üle- misele korrale. Wahiametnik kinnise ukse taga karjub midagi. Tugew suru- mine — uks annab järele. Wastu las- takse. Tungime ruumi — laskja püiab põgeneda. Ka siin pidime sõjariistu tarwitama. Katkestame sidemed linnaga. Komendantuura wastupanek oli murtud. Nüüd edasi teistesse ruumi- desse. Awame härrasteruumi. Tuba on segamine, laud täis õllepudelid. Kõik seesolijad olid joobnud. Paar-kolm lõbu- naisterahwast lällutasid ohwitseridega, mille tõttu keegi neist paukusi tähele ei pannud. Püüdsid joobnud peaga meile vastu hakata. Sel silmapilgul kuulsime tankidekuuri poolt ägedat lask- mist, polnud sellepärast aega wiita ja pidime ka siin kiire lõpuarwe tegema.

Tungisime tankidekuuri poole. Teel jooksis meist üks adjutandi paeltega ohwitser mööda. Käskisime teda seisma jääda, aga et ta käsku ei kuulanud, tuli ka siin sõjariista tarwitada.

Meie teised s-d tankiderühmas olid wahepeal raskesse seisukorda sattunud, sest üks sõjawäelane oli meie poolt üle jooksnud. Siin tegutses ainult mõni mees weel, s. Loorents eesotsas.

Loorents seab mootori korda, mina pean tanki juures wahti, kolmas s. tassib ämbriga wett reserwuaari. Ümb- ruses hiiliwad tumedad kujud. Waja on teada, kes nad on. Weekandja s. toob teate, et ümbruses meie omad on, kuid walgete sõdurite ahelik on wist juba väljas ja on käimas wastastikku lask- mine. Otsustame s. Loorentsi, seda silmas pidades, et meil rohkem mehi pole, siiski tankiga välja tulla, seega walgetele hirmu teha ja meie meestele wõimaldada hinge tõmmata. Loorents rikkus kõikide kuuris seiswate tankide mootorid nõnda ära, et ainult asja teadja ehk tema ise neid tarbekorral ruttu korda wõiks seada. Sõidame tan- kiga kasarmuwahelist teed. Mustad kogud põgenewad teelt. Muidugi mitte omad, sest nemad ootasid ju tanki välja- sõitmist. Otsustasime sõita ümber ka- sarmu, et eestkätt õperühma kinni pi- dada. Mina istun ees kuulipilduja juures, tema juhib tanki. Põris halb on see, et tank pime on. Tuld ei ole. Ja kuna ka väljas pime on, ei näe

kuulipildujaga töötada. Padrunisi oli, kuid oli waja neid linti toppida. Kobame käsikaudu, aga kuulipilduja ei wea linti. Jõuame kasarmu ümber ringi. Kõik jooksewad kasarmusse. Ajame endi sõjalooma ukse wahele, et wõimalik oleks sõduritega rääkida, nendele seisukorda ära seletada. Loorents uskus kindlaste, et sõdurid siis ilmtingimata meie poole tulewad...

Seal ilmub uksele werekoer weltweebel, kes mehi kinni hoiab. Loorentsi ülesanne on teda lähemale meelitada, et temaga lõpuarwet teha. Weltweebel hüiab: „Loorents, tule siia!“ Loorents sosistab mulle kõrwa sisse: „Seltsimees, keegi wõttis minu parabellumi, anna mulle oma, ma meelitan weltweebli lähemale ja lasen ta maha, siis on kindel, et poisid meie poole tulewad.“ Andsin temale sõjariista. Kuigi ta ettevaatlikult talitas, oli ta siiski hulljulge. Lasi mõned paugud, aga ei trehwanud. Äpardusest erutatud tõstis ta oma pea luugist wälja, lasi, aga ka tema peale lasti. Ta langes hääletult, laskeriist kukkus tema käest kolinal mööda tanki wälisest seinale alla. Ma olin üksi, ilma sõjariistata, taskus ainult käsigranat, aga rakis kapsliga. Wirutasin selle wälja, hüppasin tankilt maha, mida ma juhtida ei osanud ja kadusin lähemasse uulitsasse. Hiilisin ümber, aga ei näinud muud kui kaotust. Õpemeeskond tegutses juba wäljas. Meie omad olid kõik kadunud. S. Tartu maantee poolt kostis paar tugevat pauku, jooksin selles sihis edasi. Teel tuli mulle kolm erariides isikut wastu, küsisid: „Mis laskmine see on?“ Wastasin, et ei tea. Käskisiwad mind nendega kaasa tulla. Lõin ühe neist pikali, panin jooksmas. S. Tartu maanteel aga liikusid juba jutud, et seal, kus mina tegutsesin, paljud kinni olla wõetud ja siit mööda olla juba 1. õpemeeskonna löögirühm linna rutanud. Tahtsin wangimaja poole minna, aga seisukord tänawal paistis kahtlane, ümbruses oli waikus. Liikusid mõned jookswad sõdurite kogud, olin sunnitud tagasi pöörama. Jõudsin wälja Narwa maanteele. Seal liikus soomusauto. Waksali sihis kõlasid paugud. Walge oli juba wäljas. Ruttasin sinnapoole. Balti raudtee jaama piirasid juba walged. Sisse ei pääsenud.

Robert Loots

Sündis 19. juulil 1906. Pärit Tartu maak. Raadi wallast, käsitöölise poeg. Õpetas linna algkooli. Ühete poolt lufusjõpp, aga et Eesti wabariigis jellekohast tööd saada ei olnud, siis tegi ta juhuslikult tööt; viimane koht oli linna töös, kus 120 E. marka päewas palka sai. Alustas 1922. a. spordisõjatonna liikmeks, kus kuni kinniwõtmisepäewani tegevi oli. 11. detj. 1924 wõeti kaitsepoliitise poolt sinni, surmati 13. detj. 1924.

Uulitsad olid rahwast täis; minu wälimus oli sarnane, et ennast warjul pidin hoidma, kuni paraja juhuseni...

Kuigi see wäljaastumine kaotusega lõppes, kuigi selles palju wigu ja nõrkusi oli, pean siiski tähendamise, et üldkorraldus hea oli ja wäljaastumine organisatsiooniliselt tarwilisel kõrgusel seisis.

III. Selts. X. mälestused 1. dets. ja järelpäewadest

Oli umbes 1/46 hommikul, kui staabist teele läksime, et ettekirjutuse järele Toompead oma alla wõtta. Kuidas wahtide lähedale saada, et nad kahtlema ei hakkaks? Kolm seltsimeest, kaks sõdurit ja üks ohwitser, wõtsid neljanda oma wahele ja kõndisid sinna poole. Hiilisime pisitasa järele. Ettevaatlikult, et meid ei märgataks. Siiski õnnestas meie nummer. Kaks sõdurit

ja „wõmm“ wõeti maha — sõjariistad käest ära, ja tee Tompeale on waba.

Sel ajal, kui meie eelwäel wahtidega tegemist oli, nägin et lähedal putka juures üks wõmm ennast putkasse tõmbas — nagu tigu karpi.

Et minu kui õppimata sõjamehe jaoks sõjariistu ei jatkunud, siis pigistasin käes kõwemine „relwa“ aseainet — suurt hoowiwarawa wõtit ja astusin külje poolt putka juure. „Wõmm“ sai ühe tulise wõtmeaga kulmu pihta ja pidi end wastu tahtmist istuma asetama. Sain talt browningu ja ühe pika pistnoa. Rewolwrit läks mul tarwis, selle panin tasku, terariista aga, mis põlwetaga katki ei läinud, wiskasin ära. Nüüd läksime läbi kangialuse hoowi, kus laiali läksime, et meid ei märgataks. Läksime karauliruumi ukse juure, kust „täie sõiduga“ sisse tormasime. Sees pistime rewolwrid sõduritele nina alla ja hüüdsime: „Käed üles! Linnas on töörahwawalitsus! Sõjariistad wälja!“ Sõdurid tõstsid käed üles. Samal silmapilgul nägin läbi awatud ukse tagatoas ühte sõdurit telefoni juure hüppawat. Jooksin sinna ja käratasin: „Käed üles!“ See sõdur tõstis käed üles, teine aga nurgast wiskas mütsiga minu kätt, milles rewolwrit hoidsin. Sokutasin ka selle käed üles. Samal silmapilgul kuuldus mu selja taga pauk. Kõrwale waadates nägin ühte sõdurit seinä ääre maha langewat. Pärast kuulsin teiselt seltsimehelt, et see hädawares mind tikuga läbi tahtnud lüüa, mille eest kuuli pähe sai. Muud wastupanekut sõdurite poolt ei olnud. Panime nad ühte tuppa kinni ja paari seltsimeest wahiks jättes astusime teele riigiwanema maja poole. Mind saadeti paari seltsimehega Baltiski maantee otsale wahipostile.

Teel tuli üks „wõmm“ wastu. Läbiotsimisel leidsime temalt ühe rewolwri ja teatud klaasist riistapuu, mis kombulwalwe nõrga tegewuse tagajärjed mõnele „läbi ja läbi linnamehele“ tarwilikuks riistaks tegiwad. Rewolwri wõtsime ära.

Edasiminekul tuli kari sõdurid wastu. Et nad meie käsu peale seisma ei jäänud, awasime tule. Nad katsusid wastu hakata, aga saiwad wiimaks siiski wist

aru et Harju pank nende elu ei tasu ja „aurasid ära“. Teel tuli weel mõnigi inimene wastu, suurem osa „wõmmid“. Wõtsime nendelt sõjariistad ära ja käskisime koju magama minna. Üks wana aidawaht hädaldas tükk aega temalt ära wõetud püssi pärast.

Mäest tuli üks sõiduauto üles. Meie käsu peale seisma ei jäetud ja me andsime tuld. Autos hakkas keegi karjuma. Auto aga ise läks tasasema käiguga edasi kuni nurga taha kadus. Olime natuke aega weel walwel, siis tuli soomusauto, mille esiteks oma arwasime olewat — warsti aga saime oma eksitusest aru ja pugesime eemale. Soomusauto järele tuli weoauto täis kadettisi automaatpüssidega.

Hiljem toodi meile käsk jaama minna. Läksime. Üks tutaw poiss tuli mu juure ja küsis, kas mul sõjariista on. Wastasin et on, ja näitasin oma rewolwrit, mis Einbund meile politsei kaudu muretsenud. Jaamahoones oli üks surnukeha maas. Üks raudteetöölaine wõttis selle jalast kinni ja lohistas kuhugi ära. Weretee jäi maha. Jaama ees oli ka üks surnukeha. Seltsimeestel oli sõnelust jaama ülemaga. Linna poolt tuli kari sõdurid „Rekordi“ ees, Kalamaja poolt teine; ühinedes asusid nad jaama wastu puies-tee ääre. Meie panime ukse kinni ja jäime kaitseseisukorda. Kuulisid tuli uksest ja aknast. Lõpuks tuli taganeda.

Lonkisin ringi Pelgulinna uulitsatel kuni maaleminek paratamata näis olewat. Linnas wõis kergeste sissekukkumine tulla. Läksin ühes kellegi teise seltsimehega linnast wälja.

* * *

Kuulsin oma heinaküüni seinä ääres krabinat: kes on, oma wõi wõoras? Krabistas hagu küüni seinä ääre all ja lõpuks ütles tasase weidra häälega: „Kes siin küünis nüüd on, oma wõi wõoras, ära mind karda — ma äraandja ei ole. Ma wiskan üles, katsu kas saad kätte.“ Midagi sapsatas heinte peale. Kobades leidsin kompsu, kus sees oli küpsetatud kartulid, silku, leiba ja pudeliga kohwi. Nälg oli selleks korraks jälle eemale peletatud.

Kaua olin juba künis olnud. Külmpaneb hambad lõigisema. Päewad ja ööd läbi tuleb heinte sees lamada nagu siil talweunes. Kas must enam „elulooma“ saab? Mine tea. Wast tullakse künist heinu wiima, siis on sõitu palju. Aga loodame et niipea ei tule. Külmlõnn et raudne töölise terwis wastu peab ja kõha ei lase kallale tulla; kõha kutsuks kergeste soowimata külalisi mu talwekorterit ümber. Ei, kõhida ei tohi. Pagana lumi ka sajab — ei tohi jaama minna. Tahaks wahest minna leiba tooma, aga jäljed wõiwad „koer-konstaablite“ ninasse puutada ja sekeldusi mu rahulikku kodu tuua. Ei, kõht ei tohi nuriseda.

Alles juunikuu algul, pärast mitmesuguseid juhtumisi, sain kindlasse kohta. Kadunud olid siis surmamõtted. Elada tahaks weel, et parajal juhusel parandada endiseid eksitusi.

IV. Mälestused 1. detsembrist

Tapa kaitsepolitseist läbikäinud seltsimehed jutustasid õudseid lugusid seal „demokraatlist“ korda esitawa Narwa kaitsepolitseiülema abi Wiksi kohta. Üks tema tegewuse iseloomustawam juhtumine:

Üle kuulates Lillakaks arwatud seltsimeest, kes nende nuhkonna piirides kinni kukkunud, käskis Wiks teda keelt suust wälja ajada. Ülekuulataw ajas keele suust wälja, mille peale „demokraatia“ inkwiisitor talle rusikaga löua alla löi; hambad läksid lõõgi tagajärjel kokku ja wajutasid keele läbi. Muud piinad, mille osaliseks see seltsiline langes, olid samalaadilised, kuni sadistilised inkwiisitorid lõpuks, kus nende piinamise kiired rahuldatud olid, seltsimehe mahalaskmisele saatsid.

* * *

Rakwere wangimajasse toodi ülejateenija walgewäe soldat Ewald Põrm, keda süüdistati mitmesuguste demokraatlist paradisi riwwate sõnade ütlemises peale 1. detsembrist. Pealekaebajaks oli Põrmuga ühes sõjawäekingisepatöökojas töötaw Johannes Taal Wirumaalt, Järwe wallast, Peeri külast, kes Põrmu töökojajuhataja kohta endale tahtis.

Rudolf Hamisjapp

fündis 1903. a. Harju maak. Kurna wallas käsitöölise pojana. Teenis wiimajel ajal Eesti wabariigi sõdurina Narwas; sai sealt wabaks 1. sept. 1924. a. Oli ilma tööta ja elas emajures. 11. detj. wangistati kaitsepolitsei poolt ja surmati 13. detj. Ta oli paremast käest raskest haawatud. Hamisjapa isa langes 1918. aastal Keila alevis jaste wasta wõideldes.

Põrmu wiidi Tapale Wiksi paleette, kust peale peksu ja muude Walge-Eesti kaitsepolitsei „wormitäitmiste“, mida maakeeles piinamiseks nimetatakse, Tapal seiswale soomusrongile wäljakohtu ette saadeti. Põrmu seekord surma ei mõistetud — oligi ju juudase antud „süüdistus“-materjal tõepoolest liig lapsik lori. Põrmu asi anti sõjaringkonnakohtu uuriija kätte. Põrmu Tapalt Rakweresse tagasi toomisel asus talle aga, wõmmi walwest hoolimata, üks walgekaardi ohwitser kallale, kes kaitsepolitsei wormitäitmist Põrmu näol ja kehal paljude siniste muhkudega täiendas. Rakweres lugesid wargapoisid kambris, kus Põrmu wahi all peeti, tööerakonna Weileri kosjakontori häälekandjat, mida selle nime narrimiseks — „Rahwaleheks“ nimetatud. „Rahwalehes“ oli kirjawastus ühe uudishimulise pärimise peale, mis mitme wangi huwi äratas. Pandi Põrmugi nina alla: „Säh, loe!“ Ja Põrm luges: „Meil ei pekseta ega piinata wange — seda tehakse ainult Nõukogude Wene maal.“ Põrmul aga walutasid külgedel ja nõol sinised muhud, mis „demokraatlise“ Eesti kah-wabariigi kaitsjatelt saadud.

Pärast uurimist, mis nuhkide pealiku Wiksi ja juudase Taali ülekuula-

misest koos seisis, anti Põrmule sõjaringkonnakohtus 10 aastat sunnitööd. Johannes Taal aga sai kingisepatöökoja juhatajaks, kuigi ta ametipoolest sadulsepp oli.

* * *

Sessamas Tapa kaitsepolitseis ja soomusrongi väljakohtus käis ka Kunda wabriku tööliste wanem Benjam. Teadete puudumisel, mida isegi k.-p. agentuur polnud osanud muretseda, katsuti neid seal Benjamilt koduste abinõudega välja pigistada, niisamuti nagu paljudelt tema eeskannatajatelt. Et Benjam nuhkide uudishimu rahuldada ei suutnud, sest et ta midagi ei teadnudki, siis wiidi ta soomusronglaste ja k.-p. nuhkide saatel metsa — juba walmis kaewatud haua juure ja torgiti mahalaskmise ähwarduste saatel püssiraudade otstega tema kõri. Lõpuks saadeti hingepõhjani piinatud tööline siiski wangimajasse tagasi.

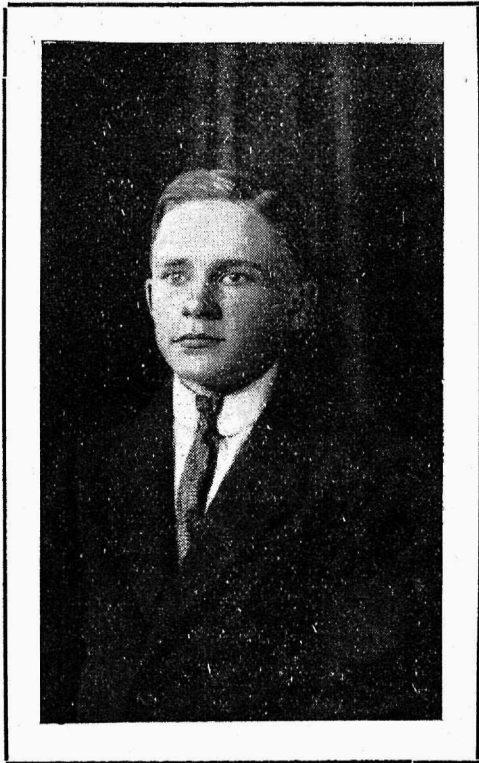
Läbielatud wapustuste tagajärjel jäi Benjam nõdrameelseks, ja ta saadeti peale 5-kuulist istumist wärawa taha demokraatia wabadusesse.

V. Mälestused tapatalgude päiwilt

Toimetuse märkus. Järgnewad read on katkendid pikemast kirjast, mis meile mõni aeg tagasi ühe Eesti walgewäe ohwitserkonna liikme poolt saadeti. Kuna see sõjawäelane wist weel tänapäew Eesti sõjawäes teenib, meie aga teda nuhkide küüsi ei wõi juhtida, siis wõime kirjast ainult lühikesi katkendisi awaldada.

... Esimese detsembri ümber ja eel oli mul ajuti kokkupuutumist komandatuura ohwitserkonnaga, kellelt sel ajal mõndagi kuulsin, mis südant kramplikult kokku kiskuma sundis. Mõnikord juhtus mulle endalegi ühte ja teist silma... Arusaadaw, et ohwitserkonnas äärmiselt ettevaatlik tuli olla iga arustawa märkusega, kui see ka lihtsast inimlikust tundest nende koleduste wastu tõusis, mis seal sündisid... Siiski oli kindel, et mitte kaugeltki kõik seal liikuw ringkond sellega nõus ei olnud ja mõnigi silmanähtawalt salaja kannatas...

Mäletan, kuidas lühikest aega enne 1. detsembrit lõuna paiku linnast üks

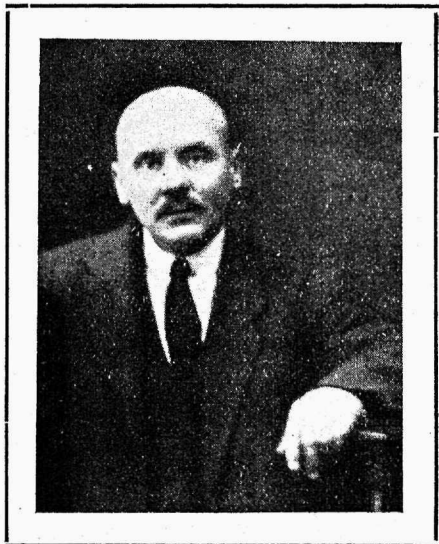
Ilwes Boldemar Jakob p.

sündis 1902. a. Anijal mõisa sepa pojana. Töölisteliikumises tegew 1920. a. saadil, Anija maatööstustühijuse agaram tegelane ja rewisjonifomisjoni liige. Seidemanni protsessis süüdistati sõjaväes kollektiivide organiseerimises ja mõisteti 10-nelks aastaks sunnitööle.

Klassiwahedist hakkas sm Ilwes juba lapsest saadil märkama. Tema ütlemata hea iseloomu tõttu pidasid temast kõik lapsed kui ta wane-mad inimesed lugu ja teised lapsed kuulustid alati tema loowisi kõigist pahandustest emale hoida, aga kui wäite Ilwes mõisa jätste lapsi nägi kuigi jalutamas, siis hakkas ta kohe teisi omaajuguseid paruni laste wasta üles kihutama.

Klassiwahedest arusaamine tekkis tema juures just nagu loomujunnilifelt, ilma et wane-mad wõi ümbruskond tema poliitikalise meeluse peale nii suurt mõju oleks awalbanud nagu mõne teise juures, wastaotksa, ta oli oma ümbruskonnas otse erandiks. S. W.

erariides isik garnisoni peawahti toodi ja ülesse ohwitseride ruumidesse wiidi. Järeloküsimise peale sain kuulda, et see surmamõistetud J. Tomp oli. Soldatite hulgas lasti aga jutt lahti, et see kommunist Rätas olewat, keda siit warsti edasi saadetawat. „Edasisaatmine“ tuligi warsti: öösi kella 12 paiku ilmus

Anton Hendrikson

Wangistati 10. detš. 24. lasti maha 13. 12. 24.

Sündis 28. 1. 1881 Wana-Wändra wallas Pärnu maak. Kaswas waeße rahwa pojana. Tallinna tuli 1900. a. Töötas enne suurt sõda Lutheri mööblivabrikus. Revolutsiooni ajal põgenes punawäelaseks ühes punalae- wästituga Wenemaale Saksja wägede peale- tungimise ajal. 7 kuu pärast tuli Tallinna tagasi, kui Eesti wabariiki rajati. Põhja puu- papivabrikus töötades waliti tööliskemane- maks kolm korda, — siis lasti ta wabrikust lahti. Oli mitu kuud töötaja ja sai pärast Wene saatkonda ametisse, ikkagi töörahma kasuts töötades, kuni Eesti timulad heats arwasid teda tappa.

Üks teine — naisfelfiline — kirjutas meile tema kohta järgmiselt:

Sm. Anton Hendrikson wangistati Tal- linnas S. Pärnu maanteel 10. detš. 1924. a. Araandjaks oli „Kusnetzof“, kes kogu see aeg inimeste-lahitallis, n.n. „Komendantuuris“ ametis oli. Seal wõttis ta osa jellest weretööst. Peale detsembri tapmist asetati ta jällegi „tõrgema“ ameti peale. Nende tapmistest eest jaanud 30 tuh. marka — tema enese üteluse järele „jõulutingiks“ — see raha oli kõik in- meste werekand. Kogu jõulud ja meel pärast prassiti meeletumalt. Autode woor seifis ala- lõpmata ulje ees.

Sm. Hendriksoni peeti kolm päewa ja õõd peale tabamist Tallinna kaitsepolitsei piina- kongides. Piinati nii kolel tal kombel, et isegi wangiwahd Wihlfelton — üks kõige hirmsa- matest Tallinna wangiwaheteist — tõendanud: „Andsime kuradi Hendriksonile nii et liha- tüübi ja sõrmetüübed lenda siwad.“ Pärast piinamist oli waja teda tapamajasse saata, aga et sm. Hendrikson hirmsa piina tagajärjel enam jalgel ei suutnud seista, tõugati teda püssi- päraga tagant, sõimates: „Ah ja kuradi tom-

linna komendant Raudwere ja kapten Kaasik kohale, rauad ligi. All anti kuuele soldatile käsk püssid wõtta ja üles tulla... Tombul, kes kogu aja täieste rahulik olnud ja ka nüüd, tea- des, et surmasõit ees seisab, rahulikuks jäi, pandi käed selja taha raudu ja ta saadeti Kaasiku ja soldatite keskel wälja... Mahalaskmine sündis Waldeki laskeplatsil... 12 pauguga... Soldatite meeleolu oli nähtawaste rõhutatud, seda enam, et nad Tombu kahtlemata ära tundsid...

Esimese detsembri järel sündis maha- laskmine esiotsa harilikult komendan- tuura õue peal, kus õõ kohta 10—15 inimest maha lasti. Surnukehad laoti pühkmekasti kõrwale hunikusse, õled peale, kuni järgmise õõni. Iga paari õõ mahalastutest kogunes suur auto- koorem, mis siis korraga Waldeki metsa wiidi ja seal auku aeti... Mahalask- mist toimetati järgmiselt: kutsuti mõned hästi usaldusewäärilised sõdurid (suurem osa soldatitest, iseäranis 10. rügemendi soldatid, kes komendantuuras wahil käisid, peeti neil päwil ruumides kinni); need hoidsid wangi kätest kinni; wangile lasti selja tagant rewolwrist kuul pähe. Laskjateks olid peaaesjalikult kapten Kaasik ja leitnant Eiland. (Wiimane ülendati selle wahwuse eest hiljem kapteniks.)

Pärast nõudis linnawalitsus, et maha- laskmine komendantuura õues lõpetataks, sest linnas lagunesid kõiksugu jutud selle kohta laiali ja... ärewus kaswas... Ka ohwitserkonnas kuuldus terawaid märkusi... Mahalaskmist toimetati nüüd Waldeki metsas...

Ohwitseridest rääkisid wangidega peaaegu ainult need, kes neid wihaselt sõimasid, mõnitasid, isegi käitsi wan- gidele kallale läksid, kui need terawalt ja wihaselt wastasid. Iseäranis pööra-

munist, nüüd ei ole sul jalgu all, aga kurat organiseerimiseks oli sul neid küll!“ Wisatud autosse ja mindub. Maha lasti 13. detš. õõfel 1924.

Nemad jurid kõik wõideldes wabaduse eest. Meie loobame elusse jäänud selfimeeste peale, et tuleb päew ja tund, millal meie weripunaste wõidupärgadega leinabelide saatel nende langemate talmufti wõime ehitada.

seks tegi see ohwitserisi, kui wangid Internatsionaali laulsid, mida nad tihti ja tihti kordasid. Soldatid püüdsid wangidega rääkida kui selleks iganes võimalust oli, s.o. kui ohwitserisi ega all-ohwitserisi järelwalwamas ei olnud. Mäletan ühte sõnawahetust soldati ja noore naisterahwa wahel (kui õieti mäletan, üteldi ta Balti puuwillawabrikust töolistewanem olewat), mida juhtusin tähelpanemata pealt kuulama.

„Kas loodate siit weel wälja pääseda?“ küsis sõdur.

„Ei looda. Teate ju isegi, et siia mitte selleks ei tooda, et wälja lasta. Ja mida rutem nad mu maha lasewad, seda parem; „elulooma“ minust ikkagi enam ei saaks, ka siis kui nad mu elusse jätaksid. Olen sant... Kaitse-

politseis torgiti mu rinnad nõeltega puuruks ja õüruti terpentiniiga...“

Salaja püüdsid soldatid wangidele ka leiba anda, sest komendantuuras neile süia ei antud, isegi siis kui nad seal mõnda päewa oma hukkamist ootasid... Wähe oli neid sõdurisi, kes wabatahtlikult Waldekis wangisi tapmas käisid; enamiste sunniti neid selleks — trahwi näol. Oli mõni soldat mingisuguse eksituse teinud wõi muidu ohwitseride meelepaha alla sattunud, siis saadeti ta karistuseks selle eest, mõnikord mitu korda järgimööda, wangisi maha laskma... Wangid... kuigi nad kõik teadsid ehk vähemalt aimasid, mis neid ootab, olid enamiste rahulikud, kindlad, kui mitte otse vihased... Püüdsid et ohwitserisi mitte tähelegi panna...

K. Einbundi igaaastane hirmus unenägu öösel wasta 1. detsembril. — G. ja K.

„Minu riik pole sestfinatsest ilmast“

Kui palju pole neid, kes ikka veel arvavad, et papid sellest muinasjutulise „lunastaja“ ütelsest kinni peavad. Sest mis olewat pastoril tegemist poliitikaga? Kuis mõivat jumalateenrit süüdistada, et tema tööriistaks on furnajate ja rõhujate klassi käes, nagu seda enamlasted seletavad.

Doome alamal ühe „jutluse“, kui väikse näite sellest ühiseft väerinnast, mis algab nuhtlipolitseiist ja kaitseühist, läheb kõiksugu kodanliste erakondade kaudu sotsialistilise „töölisparteiini“ (tagurlise vägivallavalitjuse propagandaminister A. Ust pärast 1. detsembrist!) ja lõpeb kirikupappide ja kõfstritega.

„S u t l u s“

Tallinna Jaani kirikus 1. detsembril 1925
tell 6 õhtul, pidanud pastor Kuhu

Meie, armsad sõbrad, oleme süa kofku tulnud leinajumalateenistusele. Raamas on kuulda suurt nuttu, sest Rahel leinab oma poegi taga, kes on langenud mõitluses waenlase vastu. Aga meie kõigewägewam trööstib: „Ara nuta, Rahel, sinu pojad on langenud ausas mõitluses, nad surid oma rahwa, oma wabaduse eest.“

Ja nii on meie seas täna ka nii mõnigi ema, kes walab palawaid pijaraid oma langenu pärast. Kuid jumal trööstigu kõiki, kuiwatagu teie leinapijarad ja üteltu: Jah, nemad on langenud, kustunud on nende filmad, ei tutsu enam nende süda, kuid igawene mälestus jäägu neist teie südamesse niikaua kui teie süda elule tutsjub. Nemad on langenud, kuid teie elate. Teie kohus on nüüd mõidelda ja oma väikeft Cestit kaitseba.

Meie küsime: Mifs süs langefid nad? Ja wastame: Kusagil idas on riik, kel on küll ilusad lõbklausef: ühtlus, wendlus, wabadus! aga tõfidust nende lõbklausefes küll olla ei mõi. Seal on üks väike sõjariistus salk, kes mõimu oma kätte on haaranud, ja rahwas peab nende ifke all ägama. Nii tahtis see väike sõjariistus salk mõõdaläinud aasta 1. detf. kõõi salaja tulla ja meie wabariiki surmata.¹ Aga neid

lõõdi rängalt. Ei mõi just welda, et meiegi kaotus väike oli, kuid au langenutele, sest nemad olid need meie wapramad Cesti pojad, kes waenlase vastu mõideldes langefid, et meie kallimat wara — Cesti wabariiki — kaitsta.

Jah, meie väikesel riigil on waenlasi palju — neid on wäljaspool, ja ei ole neist puudus ka seespool, aga loodame, et iga arusaaja inimene meie waenlaste filmakirjalisest sõprusest aru saab. Emad, kaswatage oma poegi, et waenlane näeks, kuis väikesel Cestil uus tugew ja kindel müür on tärkamas. Ja kui peaks tulema, et waenlane meist mõitu saab, süs teame meie ju kõif, et palju on neid, kel ei ole enam peawarju, ja paljudel meie seast saab woolama meri. Kuid olgu meil kõifidel ühine soow, et isand meie jumal ennem mõtaks meid sinna kaugele mägede taha oma juure ja lasteks oma päiteft meile paista, kui et meie süs siin waenlase ifke all peakfime ägama. Täiüks mõit mäletab läinud aasta 1. detsembrist. Täiüks meist nägi, kuidas seifid meie wapramate poegade kiratud kahes reas altari ees, kus nende põrm sees igawest und puhkas. Süs kanti neid wälja, igaiht oma teed, kuid nad läkfid kõif üht ja sedasama sihti — musta mulla kätte alla. Ring meie kõifide waimud lendawad täna wälja pimedasse kõõse 1. detf. ohwite kalnule, ja tahtmata paneb ta meid nende rahupaiga ees põlwitama. Palugem: meie kõigewägewam, meie isand ja jumal, kaitse ja hoiu meid waenlase mõõga eest. Olgu igawene mälestus meie kangelastele — igaweste ja igaweste, aamen.

nr 329, 3. detf. s. a., järgmist kirjutab: „See maksma korra kufutamise kätte“, kõnelemb Laidoner 1. detf. ülestõusu kohta, „ei olnud otsekõhe mitte meie suure ida-naabri walitjuse toetusel ette mõetud, waid üksikute palgaliste lõbklause poolt...“ (Meie sõrendus. Toim.)

Ka Laidonerile on teifed (näit. Päts „Estonia“ artiksel, 1. detf. 1925) juba wastanud, et need mitte „palgatud salgad“ ei olnud, kes üles tõufid, kuid mitte seda ei tahtnud meie siin puudutada. Toime selle märkuse ainult selleks, et näidata, kuidas just kirik, see usuline asutus, ennast kõige wiletsimate — awaliku wale — abinõudega kodanluse werise töörahmarõõhimise tööriistaks tohib ja papid lihtfaks mõllawalitjuse nõõriisebitajaks on saanud. „Klv.“ toim.

¹ Seda „jumalamehe“ wiletsat wale t „pühas“ tojas ei olegi meil tarwis ümber lükkama hakata. Laseme seda — Laidoneri teha, kelle aruandest (Tallinna merewäe ektipaashtis, artiksel 1. detf. 1926) „Päewaleht“,

Kõigi maade proletaarlased, ühinege!

„KOMMUNISTI“ LENDLEHT № 2 (32)

ESIMISE DETSEMBRI AASTAPÄEWAKS

Aasta on möödunud päevast, mil Eesti töörahvas sunnitud oli sõjariistus väljaastuma, et kurnajate väljakannatamata vägivaldale lõppu teha. Õudne, jõle aasta, mil ojana voolas töörahva esivõitlejate veri, mil sajad töörahva paremad pojad ja tütreid kaitsepolitsei urgastes nuhkide meeletu toore piinamise all valukrampides visklesid, mil iga organiseeritud tööline ja talupoeg üles otsiti ja kõiksugu valevassingute varjul türmi kolletama tassiti.

Kodanlus juudastega pidutses wõitu. NEIL ÖNNESTAS TÖÖRAHVA TURJALPRIISKAMISEKS AJAPIKENDUST SAADA. Ohtralt joodi võidu joovastuses töörahva sooja verd. Töörahva veristamises valitses isekeskis kiskleva ja üksteist alatult sõimava kirju kurnajate karja vahel armastusriks üksmeel: Laidoner ja Soots pussitasid ja nende truuid haluid Astid, Martnad ja Reid julgustasid neid ning lakkusid nii, mis keeled rakkus, timukate töörahva verest nõretavaid käsi, püüdes neid ilmale puhtana näidata. Asjata! Töörahva vereplekka ei pese ükski ega miski timukate kätelt.

Töörahvas veristud, algas kurnajate kari jälle kisklemist töörahva higi ja vere kallal. Igaüks püüab ruttu ja rohkeste wõtta senni, kunni wõimalik. Surma ja piinamiste, nälja, puuduste ja meeletu survega püütakse töörahvast sõnakuulelikuks orjaks taltsutada, töörahvaliikumist põrmusse heita. Asjata! Punane kommunismi tont käib surve peale vaatama ringi, ega anna kurnajaile une rahu. Paljas lendlehtede ilmumine ajas neil karvad püsti ja lendlehtede vastu seadsid nad sõjaväe kuulipildujatega lahinguvalmis ja lasid kolm päeva järgimööda valvata. Ei peastnud karistussalgad, võllad ja kuulid

peale 1905. a. revolutsiooni mahasurumist tsaari wõimu. 1905. a. Oktoobri järele tuli teine Oktoober 1917. aastal, mis heitis tsarismi ta kaela langenud kodanlusega jäädavalt põrmusse ja maksma pani proletariaadi diktatuuri. EI PEASTA EESTI KODANLUST TA KAELA LANGENUD JUUDASTEGA TA VERINE VÄGIWALD JA KAITSELIIDUD; ESIMISE „ESIMISE DETSEMBRI“ JÄRELE TULEB TEINE „ESIMENE DETSEMBER“, MIL PIKAL HERMANNIL UHKESTI LÖÖB LEHVIMA PUNANE LIPP JA LÖKKELE LÖÖB UUE ELU LOOMISKOIT.

Las püstitavad kodanlus ja juudased täna ausambaid töörahva timukaile, las peavad tänujumalateenistusi mustad rongad. Töörahvas teab, et ükski jumal ei suuda kodanlist korda kaitseda töörahva revolutsiooni vastu, et täna püstitatud ausambad pea ajaloo pühkmekasti heidetakse; TÖÖRAHVAS TEAB, ET TULEVIK ON TEMA PÄRALT JA TA MÄLESTAB TÄNA WÕITLUSES LANGENUD SELTSIMEHI, KES OMA VEREGA KIRJUTANUD HIILGAVA LEHEKÜLJE TÖÖRAHVA VABADUSWÕITLUSE AJALOOSE. Nende mälestus ergutab võitlusele, sütitab võitluseks võidule. Ainult ridu koondades, võitlust südidusega jätkates, võitluselippu kõrgel hoides mälestame me langenud kangelasi wääriliselt.

AU LANGENUILE! NEEDUS TIMUKAILE! KADU KURNAJAILE!

ELAGU TÖÖLISTE JA TALUPOEGADE WÕIM NÕUKOGUDE EESTIS!

EESTIMAA KOMMUNISTLISE PARTEI
JA EESTIMAA KOMMUNISTLISE NOOR-
SOOUHINGU KESKKOMITEED.

TALLINN November 1925

LISA

EESTI KIRJANDUSELOO AINED WENE ISEWALITSUSE ARHIIVIDIS

Ajaleht „Tööline“ Peterburis aastal 1907

Politseidepartemangu VII asjaajamise akt nr 2893 1907. aastast

„Klassiwõitluses“ nr 71-72 leiab lugeja selle lehe saatuse kirjelduse trükiasjade-peawalitsuse 235. akti järele 1912. aastast. Seni ei olnud aga ühtgi eksemplaari sellest lehest järele, mida seda enam kahetseda oli, et selle lehe ainukeses ilmunud numbris kirjutused pidid seisma, mis Eesti töölistepartei arenemisekäigu kujutamiseks tähtsad on.

Hiljem leidsime politseidepartemangu arhiivist selle departemangu VII asjaajamise akti nr 2893 1907. aastast: „Wäikekodaniku August Setti [Wene keeles Cerr] üle, keda kriminaalseaduse 132. paragrahwi põhjal süüdistatakse“, millele „Töölise“ number juure on lisatud. Awaldame siin sellest tähtsamad kohad.

S. A. M.

Peterburi kubermangu
Sandarmiwalitsuse
Ülema Abi Jamburi ja
Oudowamaakonnajauks.
30. apr. 1907. a.
№ 528.

Salakiri.

Politsei-
Departemangu.

Teatan, et saadud
agentuura - teadete

põhjal, mis kinnitasid, et Narwa väikekodaniku August Gustawi poja Setti [?] korteris Juhkendali alewis, Kreenholmi wabriku raioonis suur hulk keelatud kirjandust on, wõeti 24. aprillil sel aastal tähendatud korteris läbiotsimine ette, mille tagajärjel leiti: 517 eksemplari eestikeelset ajalehte „Tööline“ nr 1, Wenemaa sotsiaaldemokraatlise töölistepartei Peterburi Eesti grupe wäljaanne, 28 eksemplari eestikeelset rewolutsioonisisulist brosshuura, mis pealkirja kannab: „Mille poole peab püüdma?“, wenekeelne raamat „Протоколы“, milles pikalt ülewal seisawad sõjawäelaste organisatsioonide konwerentsi aruanded ja sõjawäe kihutustöö plaan, 2 eksemplari Soome ajalehte „Työmies“, muu seadusewastane kirjandus ja plekkkarp hektograhwil jauks. Setti läbiotsimise ajal kodu ei olnud ja seniajani on ta üles leidmata. Selle kõige tagajärjel alustasin ma uurimist nimetatud Setti süüdistamiseks kriminaalseaduse 132. paragrahwi põhjal ja tegin korralduse tema tagaotsimiseks.

Siin kaasas 2 eksemplari ajalehte „Tööline“.

Alampolkownik Stolzenberg.

W. S. D. T. P. Peterburi Eesti
Grupe Nõukogu otsus.

[„Töölisest“ nr 1]

Et ajalehe „Uue Wirulase“ kirja-
saatja riigiwolikogus Karl Hellat, hoiatuse peale waatamata „Sõnumete“ selle aasta 65. n-ris ilmunud kirjas Hans Pöogelmanni, kes senini ajalehe kirja-
saatjana riigiwolikogus oli ja keda poliitsei kinniwõtmiseks taga otsib, õige nimega awalikult üles andis ja sellega H. P. politseile kätte juhatas, s.o. prowokatori ja nuuskuri tööd tegi, otsustab W. s.-d. t. p. Eesti Grupe Nõukogu oma koosolekul 1. aprillil 1907. a.:

1) sellest K. Hellati nuuskuritööst riigiwolikogus sots.-dem. osakonnale, wannutatud adwokatide nõukogule ja ajakirjanikkude bürole teada anda ning riigiwolikogus olewate ajakirjanikkude nõukogult nõuda, et see enese hulgast prowokatori K. Hellati wälja heidaks, ja

2) „Uue Wirulase“ toimetusele nõudmise ette panna, et ta selle otsuse kättesaamise järele nädala jooksul oma „kirjasaatjast“ K. Hellatist awalikult lehes lahti ütleks. Ei täida aga „Uue Wirulase“ toimetus seda nõudmist, siis peab arwama, et ta oma kaastöölise K. Hellati prowokatsioonilise nurjatu tegewusega ühel nõul on ning selkorral on kõik organiseeritud Eesti töölisel kodumaal ja wäljaspool kodumaad kohustatud ajalehe „Uue Wirulase“ wastu kõige waljumad abinõud tarwitusele wõtma.

W. s.-d. t. p. Peterburi Eesti Grupe
Nõukogu.

*

Missugused tagajärjed sel otsusel tööliste ringkondades oli, ei ole nende ridade kirjutajal teada. Küll mäletab ta aga väga hästi, mis selle küsimuse puhul selleaegses Peterburi Eesti üliõpilasteseltsis sündis.

See selts oli kõigist Eesti üliõpilasteseltsidest kõige „punasem“; 1907. aastast peale oli temas mõni aeg juhtiv osa sotsialistlikelt mõtlejate käes. Mitte asjata ei peetud temaga Eesti kodanliste ajalehtede poolt alalist sõda, peaaesjalikult alaliste nookimiste kujul ja uueaasta õnnesoovi ja Bergmanni nimelisest kapitalist abiandmise korral.

Selts avaldas oma pahempoolset nägu 1907. aastast peale, kui seltsi astusid ja tema juhtimise oma kätte võtsid: A. Rei (esimehena), J. Anwelt (kirjatoimetajana), J. Depman (kassahoidjana). Peale selle olid samal ajal tegewad: J. Rääpo (sel ajal s.-r., nüüd Ukraina rahwaharidusekomissari asetäitja), A. Oinas (wähemlane Eestis), hiljem W. Maasik ja teised. See tegelaste grupe alustas seltsi kirjanduslist tegewust (2 kogu „Ääsi tules“, „Külwaja“ kalendrid, rahwaraamatute seeria, mis kõik wõimalikult rewolutsioonilised püüdsid olla), millele aga Tallinna tensorsori H. Jannseni igast piirist üleminew omawoli lõpu tegi.

Päranduseks endise juhatuses poolt sai Peterburi Eesti üliõpilasteseltsi 1907. aasta uus eestseisus ka wahakohtuloo seltsi ja Karl Hellati kui seltsi wanaliikme wahel, H. Pöögelmanni wastu lubamata sammude tegemise eest. Küsimus tõusis kümned korrad päewakorda. K. Hellat oli eslotsa nõus ennast wahekohtu otsuse alla painutama, tulnud korra kohtu istumisele, kuid nähes, et seltsi meeleolu tema wastu on, põikles hiljem kohtust kõrwale, seletades peale muu, et tema ennast seltsi liikmeks ei tunnista ja sellepärast wahekohtu wastu ei wõta (esimisele koosolekule aga ilmus ja oleks, arwatawaste, kohtuga nõus olnud, kui see talle wõidulootust oleks tõotanud). Seltsi koosolekutel oli palju juttu sellest, et õieti seltsil kohane ei ole ühe oma liikmega wahekohtu pidada, waid et selts tohib ja praeguses juhtumises peabgi K. Hellati seltsist wälja heitma. Seltsi enamuse meeleolu oli sel ajal küll niisugune, aga ma ei suuda meele tuletada, et selle sammuni oleks mindud. Külap wist asi sellega lõppes, et K. Hellat ise seltsist eemale jäi.

Ei unustanud seda tüli K. Hellati wend dr P. Hellat, kes alalise Peterburi elanikuna ja seltskonnas liikujana ka üliõpilastega sagedamine kokku puutus ja mitte ükskõikne selte wastu ei olnud, kuidas tema peale waadatakse. P. Hellat ei suutnud kuidagi tema wennale tehtud „ülekohtu“ unustada. Üliõpilasteseltsi liikmetel oli otsekohene wajadus rahaliste kodanlastega tegemist teha õieti üks kord aastas, kui kassa toetamiseks traditsioonilik piduõhtu toime pandi. Üks naisüliõpilane, kes P. Hellati juures ennast kauemat aega oli arstinud, läinud mitu aastat hiljem oma teadmatuses temale ka pidupiletit pakkuma. P. H. oma wiisakuses maksnud küll pileti eest 10 rubla, aga pidanud tunnipikkuse kõne piletitoojale Karl Hellatile tehtud ülekohtust, millest pileti-

toojal, uuel naisüliõpilasel, kellel wanemate patud teadmata olid, aimugi ei olnud.

Eestimaa s.-d. tööliste organisatsioonide konferents

peeti s. a. webr. kuu lõpul arä. Konferentsist wõtsiwad otsustawa hääleõigusega osa Tallinna, Narwa ja Eestimaa maa-organisatsioonid üle tuhanda organiseeritud tööliste poolt — 18 otsustawa häälega. Peale selle wõtsiwad Peterburi ja Riia s.-d. töölistes konferentsist osa 3 otsustawa häälega ainult kirjanduse, õpetuse ja kihutusetöö organiseerimise küsimustes. Põhja-Liivimaa s.-d. tööliste organisatsioonid — Tartus, Wõrus, Walgas ja Pärnus ja Põhja-Liivimaa maa-organisatsioonid — ei saanud mitmesuguste põhjuste pärast konferentsist osa wõtta.

Konferentsi tegewus oli wõrdlemisi üsna wiljarikas. Kõige tähsamaks tööks tuleb ülemaalise organisatsiooni, W. S.-D. T. P. Eestimaa Ühenduse loomist ja E. Ü. organisatsiooni põhjuskirja wäljatöötamist pidada. Peale selle tuleb tähtsaks sammuks W. s.-d. t. p. organisatsiooni ja E. S.-D. T. Partei lõplikku ühendamist, wastastikku järelandmise teel lugeda. Konferentsil waliti 5-liikmeline partei Eestimaa Ühenduse Kesk-Komitee, 3-liikmeline Kirjanduse-Toimetus ja Rewisioni-Komisjon. Peale praktiliste küsimuste arutamise, kusjuures partei kirjanduse toimetamine, wäljaandmine ning laiail laotamine iseäranis tähelepanemist leidis, arutati ja waieldi ka mitmed põhjusmõttelised ning taktika küsimused läbi ja tehti järgmised resolutsioonid:¹

Resolutsioonide kord on järgmine:

- 1) Maaküsimuse kohta;
- 2) Riigiwolikogu kohta;
- 3) Ametiühisuste kohta;
- 4) Sõjawäe organisatsioonide ja wõitlussalkade kohta;

¹ Konferentsil otsustati neid resolutsioonid partei järgmise V kongressi saadikute walmistamise juures silmas pidada ja kongressi Eestimaa saadikutele ülesandeks teha nendes resolutsioonides awaldatud seisukohta ja niisama ka W. S.-D. T. P. Eestimaa Ühenduse organisatsiooni põhjuskirja kongressil kaitsta ja wõimalikult läbi wiia püüda.

- 5) Seisukoht teiste parteide vastu;
- 6) W. s.-d. t. p. Eestimaa Ühenduse organisatsiooni põhjuskiri.

I.

A g r a r - p r o g r a m m.

1. Kõik maa küljes olevad eesõigused tulewad ära kaotada.

2. Kõik kroonu-, kiriku- ja kloostrimaad, niisama ka kõik suur- ja keskeraomandus tulewad rahwalikul alusel walitud omawalitsuse omanduseks ilma tasuta ära wõtta (konfiskeerida).

3. Tartu ärawõetawa maa suuruse alammäära teeb demokratiline omawalitsus kindlaks.

4. Seniste kohapidajate eraomanduseks tulewad tunnistada kõik kohad kuni ülemalnimetatud omawalitsuse poolt kindlaks tehtud suuruseni, mis a) kinni on makstud, b) weel ostu peal on, c) rüütlekonna, stifti ja kiriku mõisatelt renditud on.

5. Kõik omawalitsuse omanduseks ärawõetud maa antakse maata ja wähehe maaga inimestele — põllutöölisele tarwitada, kus juures need ise otsustawad, missugusel wiisil, kas suur- wõi wäikemaa pidamisena, nad maad tarwitama hakkawad.

6. Kõik ostu- ja rendi-maksud kaotatakse ära ja maapidamise peale pandakse omawalitsuse poolt progressiwlne maks omawalitsuse heaks.

7. Kui wäikemaa pidajad oma eraomanduses olewaid kohtasid ära müüa tahawad, siis on omawalitsusel nende kohtade ostmiseks eesõigus.

II.

A m e t i ü h i s u s e d.

1. Ametiühisused on väga tähtsad, kui „sotsialismuse kool“, s. o. abinõu proletariaadi klassiteadwuse tõstmiseks.

2. Ametiühisused on majanduslise wõitluse organisatsioonid, ja kui niisugused peawad nad kõige laiemate proletaarlaste hulkade organiseerimist oma ülesandeks seadma. Sellepärast ei pea ametiühisused parteilased olema.

3. Kuid praegusel rewolutsioonilisel ajajärgul kisuwad ametiühisused peale tööliste klassi majanduslise kaitse pro-

letariati ka otsekohesesse politikalisesse wõitlusesse ja aitawad töölisteklassi laialdasele organiseerimisele ning poliitikalisele ühinemisele suurel määral kaasa. Sellepärast peab partei ametiühisust liikumist ja am.-üh. kaswamist igat wiisi toetama. Kõik partei liikmed on kohustatud ametiühisustesse astuma ja ametiühisuste tegewust kõige jõuga toetama.

Bt ametiühisusi tööliste klassiteadwuse ja ühistunde kõwenemiseks ning sots.-dem. aadete laialilaotamiseks kõige paremini ära tarwitada; et am.-ühisuste peale plaanikindlalt s.-d. mõju awal dada, otsustab konferents: ametiühisustes peawad sotsialdemokratilised ametiühisuste liikmed iseäraliseks sotsialdemokratiliseks fraktsioniks heitma, mis kõigis tähtsamates am.-üh. ette kerkiwates küsimustes s.-d. põhjusemõtete kohaselt seisukohta wõtab ja üleüldistel koosolekutel ühiselt endi waatepunkti kaitsewad ning läbi wiia püüawad.

Maal peawad partei organisatsioonid põllutöölise ühisuste asutamise heaks kihutamise tööd tegema, kuna Riigivolikogu sotsialdemokratiline fraktsion seaduste eelplaanide arutamise juures alati selle poolt peab olema, et põllutöölise ühisuste asutamiseks mingisuguseid kitsendusi ei tohi olla.

III.

Seisukoht Riigivolikogu vastu.

Riigivolikogul pole mingit jõudu ega wõimu rahwa hädasid kaotada, sest et kõik wõim endist wiisi rahwa waenlaste — isewalitsewa tsaaril, ametnikkude karja ja mõisnikkude käes on. Sellepärast peab sotsialdemokratia unistuslisi lootuseid Riigivolikogu seaduseandlise wõimu kohta halastamatalt purustama ja rahwale selgeks tegema, et ainult täiewõimuline Asutaw Rahwaasemikkudekogu, mis isewalitsuse kukutamise jämisi täita wõib.

Kuid sedagi jõuetu Riigivolikogu peab sotsialdemokratia proletariadi klassiteadwuse ja terve rahwa poliitikalise arusaamise tõstmiseks ning rewolutsioonilise jõu kaswamiseks ja korraldamiseks tarwitama.

Sel sihil wõtab sotsialdemokratia Riigivolikogu tegewusest järgmistel alustel osa.

1. Sotsialdemokratia arwustab linna- ja maa-proletariadi klassikasude ja järjekindla rahwameelsuse waatepunktilt kõiki walitsuse ja kodanliste parteide ettepanekuid ja seaduse-eeelplaanisid, kui ka riigi kuluarwet ning seab nende wastu oma nõudmised ja eelplaanid üles, selle juures alaliselt laialiste rahwahulkade otsekohestest hädadest ja tarwitustest wälja minnes; selle tegewusega püiab sotsialdemokratia niihästi praeguse korra kõlbmatust, kui ka kodanlise seltskonna klassiwaheleid awalikuks teha.

Täh. Riigi kuluarwe arutamise juures on sotsialdemokratial juhtsõnaks: „Mitte üht kopikat tsaari isewalitsusele!“

2. Sotsialdemokratia tarwitab arupärimise õigust, et praeguse walitsuse tõsist loomu päewawalgele kiskuda ja selgeks teha, et kogu ta tegewus rahwakasude e risti wastu käib; et tööliklassi seisukorda maal ja linnas, kui ka neid raskeid tingimisi, milledesse ta wõitlus oma majanduslise ja poliitikalise seisukorra eest pannud, awalikuks teha; et seda osa walgustada, mida tööliste klassi wastu niihästi walitsus ja tema käsikud, kui ka jõukad klassid ja nende kasusid kaitsewad parteid mängiwad. Muu seas peab sotsialdemokratia isewalitsusega kokkuleppimist sobitaja äraandliku kadettide partei wastu wõitlema, nende poolikut ja silmakirjalist rahwameelsust rahwale awalikuks teha püidma, et sel teel rewolutsionilist wäikekodanlust kadettide mõju alt wabastada ja proletariadi järjekindla rahwameelsuse teele tõmata.

3. Kui proletariadi klassiline partei peab sotsialdemokratia ka Riigivolikogus alati iseseiswalt ülesastuma. Mingit alalist ühendust wõi lepingut, mis sotsialdemokratia tegewuse wabadust kitsendab, sotsialdemokratia osakond teiste rewolutsioniliste ja walitsusewastaliste parteidega teha ei wõi. Kuid igal üksikul juhtumisel, kus teiste parteide ülesanded sotsialdemokratia ülseannetega kokku käiwad, wõiwad ja

peawad sotsialdemokratid nendega selle üksiku sammu kohta kokku rääkima.

4. Et rahwal praeguse pärisorjuslike mõisnikkude walitsusega mingisugust kokkuleppimist olla ei wõi, et ainult täiewõimuline Asutaw Rahwasaadikute kogu rahwa tarwidusi ära täita wõib, sellepärast ei loe konferents proletariadi ülesandeks praeguse jõuetu Riigivolikogu ees wastutawa ministeriumi eest wõidelda. Selleasemel peab sotsialdemokratia alaliselt Asutajat Rahwasaadikute kogu oma wõitluse lipukirjaks pidama.

5. Selle tegewuse põhjal peab sotsialdemokratia Riigivolikogu osakond ennast kõige lähemalt tööliste hulkadega ühendama ja nende, kui ka muude rahwakihtide organiseerimisele igat wiisi kaasa aitama, et niiviisi organiseeritud jõudu luua, mis isewalitsust kukutada suudab.

IV.

Seisukoht teiste parteide wastu.

Teiste parteide wastu tuleb alati kindlalt seisukohta wõtta; tegelikult tuleb teiste erakondadega kokku puutudes alati sotsialdemokratia põhjused järele sihikindlalt ja iseseiswalt wälja astuda ja seega kõiki kodanlisi parteisid sundida omalegi kindlat seisukohta wõtma ja oma tõsist wärwi näitama, mis meile klassiteadlikeks kihutustööks kõige paremat materjali annab.

Kihutustöö sõjawäes ja wõitluses algad.

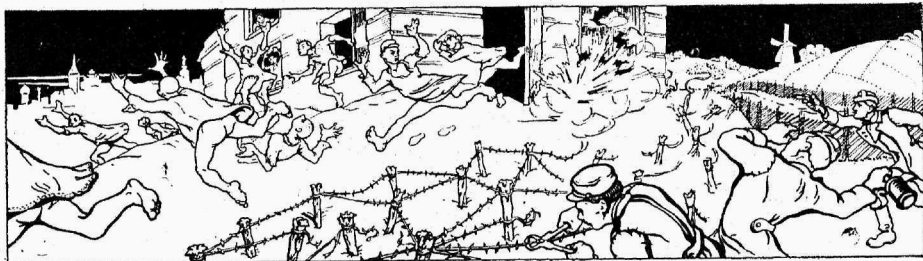
Konferents peab tarwilikuks sõjawäes seas sotsialdemokratia põhjused alusel ja partei taktika juhtimõtetel kõige laiemat kihutustööd teha, et sellega sõjawäe laiasid hulkasid poliitikalisele arusaamisele wiia, neid organiseerida ja sellega nende üleminekut rahwa poole ette walmistada. Peale selle tuleb neilsamadel alustel partei liikmetest wõitlusesalkasid asutada, kes ülestõusmise algul ja ajal, sõjariistus wõitluse etteotsa astuwad ja temasse plaanikindlust toowad ja sõjawäeliste jõudude wastu wälja astuwad. Sõjawäelised organisatsioonid peawad tööliste organisatsioonidega kõige lähemas ühen-

duses olema; kus võimalik seal peavad organiseeritud wäteenijad töölistega ühes ühises organisatsioonis olema; kus aga see tehnikaliselt wõimata on seal peavad sõjawäelised organisatsioonid ja tööliste organisatsioonid asemikkude läbi wastastiku ühendatud olema.

Sõjawäele wäljaantawat kirjandust peab ka muu rahwa seas laiali laotama,

niisama ka üleüldist parteilist kirjandust sõjawäe seas.

Peale selle peavad sõjawäe ja wõitlusesalkade organisatsioonid asemikkude läbi wastastiku ühendatud olema. Sõjawäe organisatsioonidel ja wõitluse salgakadel peab ülewenemaaline keskasutus olema, mis partei keskkomitee juhatusel ja järelewaatuse all töötab.

1. detsembril. Kadetid põgenewad kasarmust

ARUANNE

E. K. P. esitus Nõukogude S. W. Liidus on wastu wõtnud E. K. P. toetuseks järgmised summad:

Weebruaris:

K—a ja K—k 10 rbl, L—us 2 r., s. Mutti kaudu 7 r. 60 k., „Kominterni“ trükikoja töölistel 17 r. 61 k., Metallisindikaadi kaastööstelt 18 r. 95 k., Emmus 2 r. 50 k., Pau 1 r., Hansen 10 r., Treugolniku töölistel 7 r. 7 k., kub.kom. kaast. 7 r., Allermann 2 r., W—r ja W—on 1 r. 90 k., S—di, Müürmann ja R—pp 3 r. 50 k., Kanter 1 r., L—lt 2 r. 25 k., Balti tehase töö. 10 r., „Proletari“ teh. töö. 14 r. 50 k., Kalla 3 r., Kulakowi wabr. töö. 12 r., T—ku kaudu 4 r. 20 k., Raud 1 r., Telliskiwilt 3 r., Lesowi kaudu 6 r. 70 k., Eropi kaudu 19 r. 10 k., Marie Kaer 10 r., R—en, N—son ja O—w—S—r 6 r., L—po 2 r., Kooperatori töö. 6 r., A. K—w 2 r., Karelli 3 r., Tiik 10 r., Kabli kaudu 7 r. 75 k., K. P. 550 E. m., Saksa kaudu 8 r. 41 k., M. Eljas 1 r. 86 k., E. Laur 3 r., „Rabotshi“ wabr. töö. 4 r. 70 k., Eesti pedag. -tehnikumilt 12 r. 76 k., Eibok 3 r., ETÜ 2 r. 20 k., „Elektriku“ teh. töö. 5 r., Krassnoje Seloo s—lt 2 r. 50 k., „Edasi“ kaastööl. 16 r.

Kokku weebruaris 264 rbl ja 6 kop. ja 550 E. marka.

Märtsis:

Krassnoje Seloo 1 r. 50 k., „Weretenoo“ töö. 4 r. 70 k., Pihkwast 3 r., Dubrowka töö. 3 r., E—us 50 k., Mänd ja Oraw 10 r., komm. ülikooli E. sektori õpilased 12 r. 29 k., Kanter 50 k., K. P. 1 r., Alwiin 2 r., Wasar ja Emmus 1 r. 50 k., Treugolniku töö. 8 r. 50 k., H. P., Laupmann ja Tukin 32 r., Põhja-Lääne r. peatehaste töö. 7 r. 50 k., sadamast 6 r., Kr—mann

3 r., Treilich 50 k., Treugolniku naistööl. 8 r. 77 k., s. 14 töö. 11 r. 60 k., Tuul 60 k., Elektrosiila töö. 40 r. 35 k., Arst 1 r., Kooperatori töö. 13 r. 45 k., sadamatööl. 3 r. 64 k., Kad—s 500 S. marka, 3. elektrij. töö. 28 r. 5 k., Krassnaja Rabootnitsa töö. 70 k., Tuulik 5 r., H. Tiitsen 60 k., Prost 5 r., Mahlbergi kaudu 5 r., K. Kajak 1 r. 60 k., R. Alti kaudu 26 r. 5 k., Straströöm 3 r., Jegoorowi tehase t. 6 r. 50 k., Kulakowi töö. 15 r. 50 k., Undo kaudu 9 r. 20 k., Balti teh. töö. 6 r. 53 k., A. K—w 2 r., Rants 10 r., Skorohodi töö. 12 r. 99 k., J. Kornak 1 r., Kr. Hansen 1 r. 10 k., Smell 1 r., J. Lang 1 r. 50 k., Ridolin 4 r. ja 150 E. m., Kask ja Kärser 5 r., Sipria 4 r., Saks 2 r., Kalla 3 r., suurtükikoolist 1 r. 20 k., 3. elektrijõujaama töö. 4 r. 5 k., L—po 2 r., Karelli 3 r., Eibock 3 r., Sheljaabowi w. töö. 12 r. 58 k., samanim. wana wabr. töö. 6 r. 60 k., Kr. Putilowi wabr. töö. 9 r. 3 k., haridusmajalt poliitwangidele 53 r. 50 k., Waljas 4 r., K. K—ka 10 r., J. Tiik 10 r., Weretenoo wabr. töö. 4 r. 20 k., Wolodarski raiooni töö. 7 r. 5 k., T—ku kaudu 1 r. 52 k., komm. ülikoolist 7 r., M. Eljas 1 r. 80 k., komm. ülikool 2 r. 41 k., Nuia kaudu 2 r. 30 k., Kingisepast 2 r., Woskowi nim. mööbliwabr. 12 r., laewaehit.-trusti töö. 200 r., s. Kreuksi tapmise aastapäewa õhtu 220 E. m. ja 64 r. 92 k., Rulinkow 1 r., Treugolniku t. 8 r. 50 k., „Kominterni“ trükikojast 26 r. 40 k., K. Wakman 20 r., Kanter 2 r., Erop 7 r.

Kokku märtsis 835 rbl 28 kop., 500 Soome ja 370 Eesti marka.

A p r i l l i s :

Kangur 5 r., Neimanni kaudu 6 r., Mutt ja Mats 2 r., Salm 2 r., R. Alt 2 r., Ruudi 5 r., Woeno-Podkownoi wabr. 3 r. 83 k., H. Saks 3 r., Moskwest 13 r. 60 k., Portust 8 r. 50 k., Balti tehasest 2 r. 40 k., Kalberg 2 r., Hansen 1 r. 10 k., Tiitsen 1 r., Pihkwast 5 r., L. Tiitsen 1 r., Skorohodi wabr. 4 r. 76 k., Dubrowka wabr. 22 r., T—n 5 r., 1. suurtekiwäe kooli õpil. 1 r. 20 k., 3. elektrijõujaama tööl. 2 r. 30 k., E. t. ü. õpilastelt 10 r. 76 k., Põhja-Lääne raudtee tööl. 10 r., Treugolniku tööl. 3 r., Kulakowi tööl. 14 r. 50 k., Wolodarski r. tööl. 6 r. 20 k., Weismann 1 r., 3. elektrijõujaama tööl. 1 r. 20 k., Elektriку tööl. 8 r., Lentorgini tööl. 3 r., Elektrosiila tööl. 31 r., Balti tehase tööl. 3 r. 40 k., Kata S—um 1 r. 25 k., „Edasi“ kaast. 14 r., Mõtus 3 r., Jegoorowi teh. tööl. 5 r. 75 k., Sewsappogrusi tööl. 5 r., Tuul 1 r., komm. ülikool 16 r. 50 k., E. L—r 3 r., Santa 1 r., Karelli 3 r., Pinno 1 r. 16 k., Osjamets 4 r., Proletari teh. tööl. 5 r. 75 k., Piispea 50 k., Aperson 1 r., Krassnaja Rabotnitsa tööl. 1 r. 75 k., Engelsi wabr. tööl. 4 r. 30 k., 1. astme parteikooli õp. 16 r. 75 k., Arras 100 E. m., Treugolniku tööl. 24 r., Tuulik 3 r., E. Tiitsen 1 r., komm. ülikoolist 12 r., E. Tiitsen 50 k., „Kominterni“ trükikojast 12 r., pidu sissetulek 3 r., sealtamast Sipria kaudu 400 r., Treugolniku tööl. 13 r., Wolodarski raiooni tööl. 5 r. 65 k., Hansen 1 r. 10 k., Emmus 3 r., Laagus 3 r., Eibok 3 r., Mänd 3 r., komm. ülikool 10 r. 80 k., Punase Putiilowi tööl. 5 r. 71 k., Kokku aprillis 775 rbl 12 kop. ja 100 E. marka.

M a i s :

Laur 3 r., Tiik 10 r., Treier 5 r., Treugolniku w. tööl. 5 r., Kingissepast 12 r., Woskowi wabr. ja kalameestelt 10 r. 80 k., 3. elektrijõujaam poliitwangidele 14 r. 80 k., Saks 2 r. 35 k., Elektrosiila 17 r. 51 k., Wereteno 3 r. 30 k., Karelli 3 r. 50 k., Silm 60 k., Mölder 1 r. 50 k., Hansen 1 r. 15 k., Uibo 3 r., Käspert 9 r., Mõttus 2 r., Laagus 3 r., Treugolnik 13 r. 80 k., Kaew 2 r., Kajak 2 r., Kalla 1 r., Tiitsen 2 r., Treilich 1 r., Pihkwast 3 r., R. Alt 5 r. 34 k., Omanduse asund. 3 r., Kulakowi tööl. 12 r., pidu sissetulek 24. apr. 139 r. 3 k., uue Sheljaabowi wabr. tööl. 5 r., wana Sheljaabowi w. t. 11 r. 50 k., Elektriку tehase tööl. 11 r., Nilson 3 r. 60 k., Skorohodi wabr. tööl. 13 r. 60 k., Proletari teh. tööl. 4 r. 50 k., Punase Baieri teh. tööl. 3 r. 5 k., Laur 2 r., noorte pidu sissetulekust 30 r., E. t. ülikoolist 49 r. 54 k., „Edasi“ kaast. 8 r. 50 k., 3. elektrijõujaama tööl. 7 r. 55 k., Engelsi teh. tööl. 3 r. 5 k., Moskwest 15 r., Tuulik 5 r., komm. ülikool 11 r. 82 k., Jegoorowi teh. 4 r., Kanter 128 E. marka. Kokku maikuul 471 rbl 39 kop. ja 128 E. marka.

J u u n i s :

Weiram 5 r., Strastrum 60 k., Balti teh. tööl. 3 r., R—e—R—gi 2 r. 10 k., raudteetööl.

4 r., Wereteno tööl. 1 r. 30 k., Krassnoje Seloost 1 r. 50 k., Torpeedo wabr. tööl. 12 r., Kr—gi 2 r., Salm 2 r., Silm 50 k., Treugolniku wabr. tööl. 7 r., Wene Diiselit wabr. tööl. 1 r. 50 k., Pihkwast 5 r., Elektriку wabr. tööl. 7 r. 75 k., sadamatööl. 5 r. 40 k., Wolodarski raiooni tööl. 5 r. 25 k., Moskwest 8 r. 50 k., Wolodarski wabr. tööl. 9 r. 5 k., Elektrosiila tööl. 10 r., Tiitsen 50 k., noorte pidust 27 r. 20 k., Laur 3 r., Tuube 2 r., Waher 5 r., komm. ülikool 23 r. 36 k., Engelsi teh. tööl. 2 r. 50 k., Krassnaja Rabotnitsa tööl. 2 r. 35 k., wana Sheljaabowi wabr. tööl. 5 r., uue Sheljaabowi wabr. tööl. 7 r., Lints 3 r., kub. kom. kaast. 4 r. 50 k., Aperson 3 r.

Kokku juunis 181 rbl 86 kop.

J u u l i s :

Mänd 5 r., H. Saks 3 r., T—in 5 r., L—nn 1 r., E. Laur 3 r. 15 k., Kingissepast 11 r., Mõttus 3 r. komm. ülikoolist 3 r., Sipria 2 r., Tuulik 5 r., Hansen 2 r. 32 k., Silm 1 r., komm. ülikool 26 r., Elektrosiila tööl. 13 r. 66 k., K—gi 2 r., R—e ja R—gi 2 r. 10 k., Salm 2 r., Treugolniku tööl. 15 r., W—er 10 r., Punase Baieri w. tööl. 7 r., Wende 2 r., sadamast 5 r. 75 k., Otto ja Hilda 10 r., Proletari teh. 7 r. 50 k., sadamast 9 r. 25 k., Kulakowi teh. tööl. 8 r., Habermannilt 24 r. 53 k., K—mägi 1 r., Elektriку tööl. 5 r. 65 k., Lints 3 r., Kaat 2 r., Torpeedo tööl. 6 r., Salm 2 r., sadamast 4 r., Sheljaabowi wabr. tööl. 8 r. 20 k., Mal—g 11 r. 50 k., Weiram 3 r.

Kokku juulis 194 rbl 56 kop.

A u g u s t i s :

Kingissepast 12 r., Pihkwast 10 r., Aug 11 r. 40 k., Krassn. Gwodilshiku tööl. 8 r., Treugolniku tööl. 6 r. 80 k., Krassnaja Rabotnitsa tööl. 1 r. 35 k., Reesen ja Laur 8 r., Waher 5 r., Elektriку tööl. 8 r. 30 k., EKNÜ. noorte pidust 13 r., L—po 5 r., sadamast 5 r., Balti teh. tööl. 3 r. 50 k.

Kokku augustis 97 rbl 35 kop.

S e p t e m b r i s :

Woskowi nim. wabr. tööl. 3 r., Proletarski tööl. 3 r. 50 k., Hansen 2 r. 30 k., Laur 5 r., Treugolniku tööl. 7 r. 50 k., samadelt 9 r. 40 k., Elektrosiila tööl. 7 r. 10 k., samadelt 6 r. 70 k., L—nn 1 r., Kulakowi wabr. tööl. 17 r. 20 k., Treugolniku tööl. 14 r. 50 k., H—nnilt 10 r., Salmilt 4 r., Punase Baieri tööl. 2 r. 80 k., Arras 430 E. marka, H. Saks 8 r., E. t. ülik. 10 r. 80 k., Anissimowi teh. tööl. 16 r. 20 k., Tiitsenilt 1 r., Koberg 74 E. marka ja 1 rbl, Krassnaja Rabotnitsa tööl. 2 r. 30 k., Jegoorowi teh. tööl. 3 r., Engelsi teh. tööl. 7 r. 5 k.

Kokku septembris 139 rbl 35 kop. ja 504 E. marka.

Oktoobrikuul sissetulnud 152 rbl 29 kop.

Nowembrikuul „ 93 „ 45 „

Kommunistlise Internatsionaali Eesti sektsiooni väljaanne. Wastutaw toimetaja H. Pöögemann

Тип. Лен. Горн. Инст., Вас. Остр., 1 лин. 52. — Ленинградский Гублит № 26412. Тир. 2000

Gestlased, õppige Wene teelt!

Wene keele iseõpetaja. Gestlaste jauts toimetanud Iwan Jakowlew. rääkimise juhatus, tarwilikud grammatikateated ja igapäewase elu kõnelemised. „Tulu“ kirjastus, Tallinnas, 1917. 272 lk 8°. Hind 2 rbl 25 kop.

Wene keele õpetaja iseõppijatele. Kirja pannud J. Furkatam, kooliõpetaja Tartus. Esimine jagu: Wene keele häälte õpetus. Omadusõnade lõpud ja nende tarvitamine — jne. Tartus, 1888. Trükitud wäljaandja kuluga. 107 lk 8°. Hind 50 kop.

Wene keele lugemise raamat Gestli koolidele. Kõrku seadnud A. Krimss-aasta. Kirjastus attšiaselts „Warrat“. Tallinnas, 1920. 88 lk + sõnaraamat 16 lk 4°. Hind 80 kop. — Raamat on muudugi uues kirjawiisil, tal on oma sõnaraamat kaasas ja teda võib iseõppimise juures tuluga tarvitada.

Wene kirjaniitud Gestli koolidele sõnastikuga. № 1: М. Ю. ЛЕРМОНТОВ. Биографический очерк. Герой нашего времени jne. Toimetanud: Л. Ермановицш ja M. Усна. Kirjastus „Warrat“, Tallinnas. 115 lk 4°. Hind 50 kop.

ПРАКТИЧЕСКИЙ УЧЕБНИК РУССКОЙ ГРАММАТИКИ. Часть I. ЭЛЕМЕНТАРНАЯ ЭТИМОЛОГИЯ (в образцах и задачах). Gestlaste jauts kõrku seadnud N. Pekarsti. „Warratu“ kirjastus, Tallinnas, 1922. 104 lk 8°. Hind 1 rbl. — See kui ka kaks järgmist Pekarsti grammatikat on wenekeelses, ilma Gestli keeleta.

See жата, часть II. ЭЛЕМЕНТАРНЫЙ СИНТАКСИС (в образцах и задачах). 111 lk 8°. Hind 1 rbl.

Selle жата autori lühendatud töö: РУССКАЯ ГРАММАТИКА по новой орфографии с большим количеством письменных упражнений и с выдержками из постановлений совещания по вопросу об упрощении русского правописания. Первая ступень (этимология и синтаксис). „Warratu“ kirjastus, Tallinnas, 1921. 62 lk 8°. Hind 50 kop.

Wene keele uue kirjawiisi reeglid ja alused kõrku seadnud B. Сепр. Пет., 1922. 16 lk 8°. S. 10 k.

Tarwilikumad sõnaraamatid ja ütelsed Wene ja Gestli keeles.

Gesti kommunistilise sõjaväe kirjandus nr 1. Peterb., 1919. 24 lk 8°. Hind 10 kop.

Sõjamehe sõnastik. Kapten Pitka kõrku seadnud. Tallinnas, 1914. G. Pihlata kirjastus. 32 lk 8°. Hind 30 kop.

Wene-Gesti sõnaraamat. J. Johanson-Pärna. Üle 16 000 Wene keele sõna. Koolidele ja iseõppimiseks. 5. trükk. G. Pihlata kirjastus, Tallinnas, 1917. 319 lk 8°. Hind 1 rbl 75 kop.

Gesti-Wene sõnaraamat Wiedemanni järele seadnud M. Salem. Täiendanud ja läbi waadanud J. Kunder ja T. Kuusik. Th. Jakobsoni kirjastus, Tallinnas, 1890. VIII + 526 suurt lehek. (4°). Hind 3 rbl, kõwas köites 3 rbl 50 kop. — Raamatus on rohkesti Gestli kõnekäänusi wenekeelse tõllega, mis Wene keele õppimisel suureks abiks on. Raamatu iseärasiks väärtuseks on veel see, et ta lühendatult osalt Wiedemanni suure Gestli-Saksa sõnaraamatu aset Wene keeles täidab ja nende Gestli wanade ja murdeliste sõnade kohta seletust annab, mis nüüd ei kirja- ega kõnekeeles üleüldiselt tarvitusel pole. Selle ja teiste wanemate raamatute peapuuduseks on see et nad wanas Wene kirjawiisil on, aga sinna pole midagi parata — muid sõna- ega Wene keele õppimise raamatuid Gestli keeles praegu saadaval ega ilnumisel ei ole, ja wana kirja- wiis kui ka uemate kirjakeelesõnade puudumine keeleõppimisel üleüldiselt ei taitista. Õppige Wene teelt!

EKP AJALOOKOMISJONI TOIMETUSED № 1

1905. AASTA EESTIS

KIRJELDUSED — MÄLESTUSED — DOKUMENDID

„KULWAJA“ KIRJASTUS. LEENINGRAAD. 1926

SISUKORD

Sissejuhatuseks

H. Pöögelmann: Eessõna

J. Anvelt: 1905. aasta rewolutsioonilisest liikumisest Eestis

O. Rästas: Oktoobrisündmused 1905. aastal Eestimaal

H. Pöögelmann: Haripunkt

R. Wakman: Wenemaa sotsiaaldemokraatlise partei tegewus Tallinnas 1905. aastal.

Mälestused

Ed. Otto: Noorsoo liikumisest Tartus 1902—1905. aastal

N. Tshudowski: Lehekülg mälestusi Tartust

A. Mandli: Rewolutsioon külakoolis

M. Johannson: Mõned mälestused Põltsamaalt

Mälestaja: Mälestused Kose-Uuemõisast

Jul. T.: Mälestused Kuusalust

J. Rauk: Mälestused Saaremaa liikumisest 1905. aastal. — Karjamõisa lahing

1905. aasta sündmused Eestis. Lühike ülevaade

Lisa

I. Sotsiaaldemokraatia ja sotsiaaldemokraadid

II. „Wabadus“

III. Kirjad („Teataja“) toimetusele

IV. Kirjad („Teataja“) toimetusele

V. 25. juuni 1905. aastal

VI. Rewolutsioonipäewad Tallinnas

VII. Rahutused Tallinnas

VIII. Rahwa-aseikkude koosoleku otsused

Hulk piltisi ja joonistusi — Kaanepilt 3-wärwiline 1905. a.

Raamatu hind 3 rbl 25 kop. Rohkemtellijatele lisatakse iga

5 eksemplari peale 1 eks. ilma innata. Kui raamatute

ind ette saadetakse, siis kannab kirjastus saatekulu.

PEALADU JA TELLIMISE ADDRESS: ЛЕНИНГРАД, ФОНТАНКА 53, „КЮЛВАЯ“